

INFORMAČNÍ VĚSTNÍK č. 40 (2/2015)

zapsaného spolku

EXULANT

Milí čtenáři,

dostáváte druhé letošní číslo našeho informačního zpravodaje. Celkově je to číslo čtyřicáté, což naznačuje, že tímto způsobem přinášíme informace o činnosti Exulanta už dvacet let.

V obsahu se ještě vracíme k naší loňské konferenci. Mnohé z toho, co jsem ve zprávě předsedy uváděl jako plány na rok 2015, se již uskutečnilo. Vyšla kniha PhDr. Edity Štěříkové „**Moravské exulantky v obnovené Jednotě bratrské v 18. století**“ i další kniha téže autorky „**Více sluší poslouchati Boha než lidí**“. Obě bych Vám chtěl velice doporučit. Je možno si je objednat na adrese: pavel.cap@email.cz.

Až budete tyto řádky číst, bude již za námi hlavní část letošních Husovských oslav i náš zájezd, který jsme právě v souvislosti s nimi připravili do Zelowa.

Před námi naopak bude tradiční **setkání reemigrantů na hřišti v Trpístech**, které se koná **23. 8. 2015** od 14,00 hodin a **konference a členská schůze našeho spolku v Kynšperku nad Ohří 17.–18. října 2015**. Na obě setkání Vás srdečně zveme.

K Husovu výročí přinášíme v tomto čísle několik příspěvků a budeme se mu ještě věnovat i na naší konferenci. Nechceme však ani zapomenout na 70. výročí reemigrace potomků exulantů.

A nezapomeňte ani na tradiční, již **VIII. ročník Memoriálu J. A. Komenského** v Žacléři v sobotu **5. 2. 2016**.

Na příští rok se snažíme připravit mezinárodní konferenci „Exulanti, vyhnanci a uprchlíci“, kterou bychom rádi připomněli letošní výročí reemigrace potomků exulantů v širších souvislostech i v návaznosti na současné dění. I o tom se můžete dále dočíst.

Děkuji za Vaši podporu a těším se na setkání v Kynšperku.

Jan Bistranin

KÁZÁNÍ MISTRA JANA HUSA

Ježíš Kristus vydán jest pro hříchy naše a vstal z mrtvých pro ospravedlnění naše.

Řím 4, 25

Kázání Mistra Jana Husa obsahuje dodnes aktuální poselství. Mimo jiné vysvětluje, jak Ježíš nedbal na kritiku autorit a výslovně zdůrazňuje, že nás Ježíš učí také neposlouchat mocné, pokud nemají pravdu.

V roce 1402 se stal Mistr Jan Hus kazatelem v kapli Betlémské, která byla založena o jedenáct let dříve, v roce 1391, v chudinské čtvrti, které se říkalo Betlém, v území, které bylo od nepaměti nejvíce ohrožované velkou vodou, a proto bylo nevhodné k lepším stavebním účelům. V této oblasti, v domcích či spíše chýších se tísnily celé osady. Právě zde, ve čtvrti nezaviněné bídy, zneužívané mocnými, Jan Milíč z Kroměříže, nejvýznačnější reformátor své doby, již za Karla IV. zahájil příkladné úsilí o obrodu veřejného i soukromého života. Jan Milíč sice již roku 1374

umírá v Avignonu, ale ctitelé a spolupracovníci Milíčovi se přes všechno pronásledování dočkali znovuožítí střediska českého reformního hnutí – v kapli Betlémské. Její staveniště bylo proto záměrně vyvoleno zde, ve čtvrti nejvíce trpících, oddaných stoupců učení Milíčova. A nejvýznamnějším kazatelem se tam stal právě Mistr Jan Hus.

Karel Čapek rád říkával: „*Snadno hlásáme: jsme národ Husův. Ale jsi ty, člověče, ty sám a osobně, člověk Husův? Víš o něm vůbec něco a zavazuje tě jeho věrnost poznané pravdě?*“ Jeho otázka je dnes ještě naléhavější, protože za posledních dvacet pět let jsme svědky stále většího popírání významu nejen celého husitského reformního hnutí, ale i samotného Mistra Jana Husa.

Zvu proto laskavé čtenáře po více jak šesti stech letech chvíli sledovat víru a myšlení Mistra Jana – převyprávět si jedno z kázání, které nám Hus zanechal ve své Postile na perikopu Lk 15, 1-10. Jen převyprávět, neboť tehdejší čeština je nám dnes již téměř nesrozumitelná, a také proto, že je to Husovo kázání strašně dlouhé, jakkoli sám M. J. Hus v předmluvě Postily říká: „... *umienil sem pro chválu boží, pro spasenie Čechův věrných, kteříž žádají vůli boží poznati a plniti, čtenie nedělnie všecka kratičce s boží pomoci vyložiti, žádaje, aby ti, kteříž budú čisti neb slyšeti, byli spaseni.*“

Protože tehdy samozřejmě nebyl dostupný český překlad Bible, Hus vždy před kázáním přečetl svůj český překlad, jak říkal: *založení*, aby lidé vlastně věděli, o čem se káže. Hus o tom říká: „... *výklad netak se brzy přijme bez založení, protož chci vždy prvé čtenie položiti a potom výklad, aby našeho spasitele slovo vždy najviece vznělo, a tak věrným bylo k spasení oznámeno...*“

Ostatně poslyšme, jak zní alespoň počátek Husova překladu naší perikopy: „*V ten čas přibližováchu se k Ježíšovi zjevní hříšníci, aby ho slyšeli. A reptáchu mistři a zákonníci, řkúce, že tento hříšníky přijímá a jie s nimi.*“ A nyní již tedy k samotnému Husovu kázání.

Nejprve podává jakýsi obsah perikopy: „*Znamenati môžem ve čtení užitečné obrácenie hříšných, neb die: 'Přibližováchu se k Ježíšovi zjevní hříšníci.'* Druhé, *ukrutnú zlost zákonníkov, že reptali sú na spasitele. Tretie, veľiké milosrdenstvie našeho spasitele, že hříšníky prijímá. Čtvrté, veľikú radost všech angelov, pro pokánie jednoho hříšníka*“.

Hus se nejprve v poměrně dlouhém oddíle vyrovnává s překladem slova publikán, řecky telonai. Překládal z latiny, tam je to přeložené publikanus, my to užíváme běžně, publikán, ale Hus, který vždy kázal politicky, se potřeboval kriticky otřít o tehdejší státní správu a tehdejší poměry vůbec, a tak vykládá, že ti publikáni, jacísi berní úředníci, nemají název od jejich veřejné služby, ale od jejich veřejného hřešení. Neboť, poslyšme Mistra Jana: „*Zjevní hříšníci jsú ti, kteříž držie úrady neb obchody, jenž nebrzo (nebrzo = zřídka kdy) mohú býti bez hriechu. A tak kupci neb trhovci, rychtári, katie a biřici slovú zjevní hříšníci, ač mohú býti dobří, když učinie vedlé božieho prikázanie.*“ Zjevní hříšníci jsou také, cituji Husa doslova: „*kurvy, kostečníci, zjevní tanečníci, knězie, jenž zjevně svato-kupčie, obrokov mnoho držie, stav kněžský prznie a hanbie, lid jiný příkladem svodie.*“ A protože Hus není farizejský moralista, říká: „*Nu hříšníci! Přistupte k Ježíšovi se mnú hříšným, nebť on hříšníky prijímá.*“

Ti mistři a zákonníci reptáchu hlavně proto, že v dva bludy sú upadli: v prvý, že sú se měli za spravedlivé, jsúce pyšní a jinak zlí, v druhý blud, že měli sú Ježíše za hříšného, an nemóž býti hriechem od hříšných v duši zprzněn býti.“

Hus si klade otázku, proč se vlastně Ježíš s hříšníky stýkal. Miní, že jednak proto, aby je zachránil, dále, aby zahanbil tehdejší moralistické náboženské autority a konečně, aby dal svým následovníkům příklad. Ježíš nedbal na kritiku autorit a Hus výslovně zdůrazňuje, že nás Ježíš učí také neposlouchat

mocné, pokud nemají pravdu (dodnes aktuální, není-liž pravda?) Hus dokonce říká: „*Milý Kristus najviace jest trestal mistry, kněží a zákonníky, neb sú byli toho najviace hodni!*“ A obě podobenství o ztracené ovci a ztraceném penízi říká podle Husa Ježíš vlastně jako napomenutí náboženských vůdců.

Ve výkladu podobenství nejprve Hus dlouze podává tehdy obvyklý a nám dnes již cizí alegorický výklad, totiž že 99 ovcí jsou zástupy andělské a ta ztracená je člověčenstvo, pak ale říká velmi moderně: „... *očitě to každý den vidíme, že častokrát ti, kteří na sobě hriechov těžkých nevedie, nic zlého nečinie, na cestě spravdnosti stojie, avšak k nebeské vlasti pilně nechvátají, ... a často v dobrých skutciech léni bývají, že jisti jsú, že sú velikých hriechov se nedopustili. A ti, kteříž pomnie, že sú co nehodného činili, z bolesti srdečné v milování božiem se zapalují, u velikých ctnostech prospievají, všech těžkých pótek v svatém boji žádají, ... že se jim křivda děje, tiem jsú veselí, hořejí žádostí, k nebeské vlasti chvátají, ... protož věččie z hriešnika obráceného než z stojicieho spravdnivého radost bývá v nebi. Neb i póvod (póvod = vojevůdce) v boji viece toho rytieře miluje, kterýž po utečení navrátě se, nepřietele silně tiskne neb tepe, nežli toho, kterýž jest nikdy neutekl a také nikdy nic silně neučinil.*“

V podobenství o ztraceném penízi Hus zdůrazňuje vedle opět alegorických výkladů (žena je Kristus, svítlna moudrost Boží atd.) radost sousedů z nalezeného peníze. Zákoníkům podle Husa Ježíš říká: „*Vy by se měli radovati se mnú, že já hledám hriešnikov zahynulých, jako žena penieze ztraceného, a již sem mnohé nalezl: a vy pak jako zlé súsědy z toho závidíte a repcete.*“

Závěrem kázání Hus zdůrazňuje, že naše pokání se musí díť skutkem, nikoli jen slovem, a připomíná Kristova slova o nutnosti pokání pro náš život.

Tak tolik Mistr Jan Hus a jeho kázání. Doufám, že se mi podařilo alespoň trochu vás

vtáhnout do toho dobrodružství konfrontace našeho myšlení s myšlením před šesti sty lety. A hlavně doufám, že se mi podařilo ukázat jedno nesmírně důležité: ta konfrontace dokazuje, že až na drobné jazykové a nevýznamné dobové zvláštnosti je zde pevná, nad slunce jasnější kontinuita myšlení, kontinuita spirituality, kontinuita ducha. V Husově svobodě, v jeho rebelantství, v jeho hlubokém spolehnutí se na pravdu, která vítězí i když na čas poražena bývá, v jeho pokoře a přitom samozřejmém sebevědomí omilostněného hříšníka, v jeho demokratičnosti a odmítání prázdných autorit.

Musíme cítit, jak to ryzí, to, co za něco stojí, to prověřené osobním nasazením a zkušeností staletí, jak je to věčné. A jak nádherné je být součástí té nejlepší tradice našeho národa a jak osvobozující vůči dobovým, pomíjivým módám a ideologiím, jakkoli ty ideologie nám starším pohltily třeba většinu našeho života. Ale co je to proti věčnosti? V tom je také Hus nejlepším učitelem – že ta poslední, nejvyšší hodnota není kolotání dějin, strach z dočasných mocipánů či úzkost z lidské zloby, ale že je nadčasová, a tak říkajíc, odjinud.

Zdeněk Bárta

PATRIOT KRYŠTOF HARANT Z POLŽIC A BEZDRUŽIC

V roce 2014 si kulturní svět připomněl 450. výročí narození několika vskutku světových velikánů. Jsou to: Wiliam Shakespeare, Galileo Galilei a k nim se zcela jistě řadí naši, Karel Starší ze Žerotína a Kryštof Harant z Polžic a Bezdručic. Naše renesanční osobnosti vzpomenu na pouti na Růžovém paloučku dne 6. 7. 2014 M. Alfréd Strejček. Z literárního díla Kryštofa Haranta recitoval báseň „Ó Bohemia“. Byl tak laskav a poslal nám ji k uveřejnění. Je plná vlasteneckého odhodlání a zcela jistě nekorektní, přečtème si ji.

Ó, Bohemia

Není to v světě nic divného,
že vlast táhne k sobě svého,
Česká země hladovitého
živí i nepřítele mnohého.
Nemá odměny od žádného,
trpí od cizích mnoho zlého.
Ó Bože, chraň národu českého!

Předešle a za pohanstva
byla země Česká pusta,
zůstává tak od dávna
lidského rozumu prázdna.
Když pak z osudu božského
od národu slovanského
skrže Boha osazena,
ve všem dobrém rozmnožena,
tu hned národové jiní,
závistiví, nepřizníví,
oč prvé nikda nestáli,
nestarali, nevzdělali,
zosobit usilovali
a do Čech se velmi drali,
chtíce to Čechům vydráti,
z cizí práce rozkoš jmiti
a svou vůli provoditi,
o vše všudy připraviti,
o čež usilují až posavad,
aby ledakdos v Čechách vlád,
nemůže-li, aby okrad.

Ó, kde jsou starých Čechuov ruce
na takové cizozemce.
Nynější se jen dívají,
mnozí i napomáhají,
tak k záhubě pospíchají.
K čemu přijdou, to poznají.

Jměž se dobře, milý Čechu,
nelez dále do posměchu.
Každý do tvé vlasti běží,
tak zůstáváš jen v loupeži.
Ochraňuj sám Pán Buoh tebe
a pomoz z země do nebe.

Josef Čáp

KONFERENCE A VALNÁ HROMADA 2014

Velice stručnou zprávu o konferenci a valné hromadě (členské schůzi), které se konaly 11. října 2014 ve sboru BJB v Liberci, jste si mohli přečíst v minulém věstníku, v němž na obsáhlejší zprávu nebylo dost místa. Takže doplňujeme:

Tématem konference bylo 600. výročí obnovení slavení Večeře Páně „pod obojí“. Doc. ThDr. Petr Macek z ETF k tématu přednášel „O Večeři Páně v ekumenické retrospektivě a perspektivě“, jednatel historické společnosti VERITAS Mgr. Miroslav Soukup měl přednášku „Význam kalicha v české reformaci“ a zazněla přednáška Dr. Edity Štěrlikové „Exulanti a Večeře Páně“.

O udělení čestného členství Mgr. Vlastimilu Pospíšilovi, schválení nových stanov a volbách členů orgánů jste již byli v minulém věstníku informováni. Dodejme, že při udělení čestného členství Mgr. Miroslav Jelinek uvedl, že bratr Vlastimil Pospíšil patří k iniciátorům založení Exulanta a je jeho zakládajícím členem. Ve výboru sdružení pracoval od samého počátku, zasloužil se o rozvoj sdružení a o jeho dobré jméno.

Podle usnesení valné hromady došlo v první polovině letošního roku ke změně zápisu Exulanta ve veřejném rejstříku u Městského soudu v Praze podle platné legislativy, takže nově se jmenujeme EXULANT, zapsaný spolek. Nové stanovy byly zaregistrovány, jinak se na naší činnosti nic nemění. Do orgánů spolku byli zvoleni: výbor – Mgr. Jan Bistranin (předseda), MUDr. Josef Čáp, Mgr. Miroslav Jelinek, doc. PhDr. Hana Marešová, Ing. Dobroslav Stehlík, Jiří Šmída; náhradníci – Rudolf Braha, Mgr. Petr Brodský, Mgr. Pavel Čáp, Ing. Alexander Drbal, Mgr. Petr Hlaváček, Jarmila Matějková, Mgr. D. Rut Nývltová, Ing. Tomáš Stodola, Zdeněk Špringl. Revizní komise – Alena Brahová, Ludmila Jirsáková, Jiřina Vimpelová; náhradník – Jiří Němeček.

Miroslaw Jelinek informoval o činnosti „Zvonků Dobré zprávy“ a o nabídce jejich vystoupení.

ZE ZPRÁVY PŘEDSEDY

Valná hromada by měla zhodnotit činnost sdružení za uplynulé roční období. Při vědomí toho, že nejsme pány času, chci vyjádřit vděčnost Hospodinu, že nás svou milostí i v tom uplynulém období provázel.

Před rokem, těsně po naší konferenci, byl z iniciativy bratra Josefa Čápa odhalen v Lešně na Státní vyšší odborné škole J. A. Komenského památník Kralické Bible a kralické tiskárny, na jehož pořízení se Exulant podílel. Plastik Valera Kováče odhalili synodní senior Joel Ruml, primátor Lešna Tomasz Malepszy a Josef Čáp.

V zimě, v první únorovou sobotu, se konal tradiční tentokrát již VI. ročník Memoriálu Jana Amose Komenského v Žaclěři. Sešlo se tentokrát kolem 40 účastníků a přítomno bylo i vedení Státní vyšší odborné školy J. A. Komenského z Lešna.

V březnu byl odhalen v Žitavě památník pobělohorským exulantům. Slavnostního odhalení se zúčastnilo asi 90 lidí a provedli jej synodní senior ČCE Joel Ruml, primátor města Arnd Voigt a autor desky akademický malíř Jan Měšťan. Navazující seminář v Žitavě byl připraven ve spolupráci se sbory BJB a ČCE v Liberci a místní Evangelickou luterskou církví. Zazněly přednášky Dr. E. Štěříkové, Dr. M. Winzeler, vystoupení dalších řečníků a pěveckých sborů.

V květnu se uskutečnil zájezd do Slezska po stopách exulantských obcí z 18. století. Zájezd připravili bratři Mgr. Pavel Čáp, Mgr. Miroslaw Jelinek a MUDr. Josef Čáp, kteří předem objeli všechna místa, navštívili místní úřady a představitele římskokatolické církve a připravili tím půdu pro naše přijetí. Pozornost, kterou nám věnovali municipality i místní spolky a nabídky spolupráce byly dojemné, a je otázkou, nakolik jsme schopni očekávání spolupráce splnit. Určitě bychom se měli snažit v kontaktech pokračovat.

V červenci se Exulant zúčastnil svou expozicí IX. setkání křesťanů střední a východní Evropy pod heslem „Být svobodní v Kristu“ ve Wroclavi. V našem stánku byly výstavní panely dokumentující český pobělohorský exil do Slezska, vznik českých osad ve Slezsku a v Polsku a činnost občanského sdružení. Byla zde i nabídka publikací vydaných sdružením. Na programu jsme se dále podíleli přednáškami přednesenými Ing. Dobroslavem Stehlíkem a Ing. Tomášem Stodolou.

V srpnu se konalo v Trpístech tradiční setkání reemigrantů z pruského Slezska. Jsme rádi, že se daří bratřím a sestrám ze západních Čech toto setkání každoročně uspořádat.

V lednu se členové výboru setkali se sestrou Provazníkovou z Veselynivky a s bratrem Kalouskem z Peregu Mare, během roku jsme jednali i se zástupci zelovského reformovaného sboru.

V rámci naší publikační činnosti jsme vydali sborník „Bible v životě církve“, zachycující loňský sjezd Exulanta, který připravil Mgr. Pavel Čáp, podíleli se s Kalichem na vydání rozsáhlé publikace Edity Štěříkové „Moravské exulantky v obnovené Jednotě bratrské v 18. století“, která snad ještě letos vyjde. Během roku vyšla a byla rozeslána dvě čísla našeho věstníku. Budeme vám vděční, připojíte-li se k přispěvatelům do věstníku.

Stručně o našich plánech na příští rok. Bude to rok Husův. Zájezdem se chceme v červenci připojit k připomínce Husova výročí v Zelově. Byli jsme pozváni k účasti na husovských oslavách Unitas fratrum v Železném Brodě. Doufáme, že budeme mít připravené výstavní panely o české reformaci od Husa přes pobělohorský exil až k návratu potomků exulantů, které bude možno v husovských dnech využít. Bratr Pavel Čáp připravuje k Husovu výročí publikaci.

Příští rok to bude také sedmdesát let od konce II. světové války a s ním související rozsáhlé migrace – reemigrace potomků exulantů. Máme nabídku od pana Radetzského na

vydání jeho německo – česko – polské publikace o exulantském Husinci a také Edita Štěříková připravuje k této příležitosti knihu.

Závěrem bych rád vyjádřil radost nad tím, že se našich akcí zúčastňují i noví zájemci o naši činnost, a že každoročně můžeme přijmout i několik nových členů. Vždy nás velmi potěší, ozve-li se nám někdo, koho naše činnost zaujme a jsme a budeme vděční za každého, kdo má zájem o naši činnost a chce se na ní podílet.

Jan Bistranin

RECENZE

Edita Štěříková: *Moravské exulantky v obnovené Jednotě bratrské v 18. století. Obrazy ze života.* Kalich v koedici s Občanským sdružením EXULANT, Praha 2014, 536 s.

Dosavadní stav poznání života obnovené Jednoty bratrské byl na sklonku loňského roku obohacen další knihou z pera Edity Štěříkové. Tentokrát se známá badatelka dějin pobělohorské náboženské emigrace zaměřila na významné ženy Ochranské Jednoty. Její kniha *Moravské exulantky* pojednává o sedmadvaceti ženách působících v řadách obnovené Jednoty v 18. století, jejichž životy významně ovlivnily chod herrnhutského společenství.

V první části více než pětisetstránkové publikace autorka stručně nastiňuje historickou charakteristiku postavení žen v církevních hnutích v Čechách před vznikem obnovené Jednoty bratrské a v jejích počátcích. Již v původní Jednotě bratrské byla úloha žen v rodině i v církvi velmi ceněna. Vedle bratří starších byly voleny z řad zkušených a schopných žen také sestry starší. Později si úřad starších sester prosadili také Moravané v obnovené Jednotě v Herrnhutu. Sbor v Herrnhutu byl přísně rozdělen podle pohlaví na mužskou a ženskou část (bratrský a sesterský sbor), ve kterém byly pro obě části zřízeny stejné úřady včetně starších, a poté i

generálních starších. V sesterském sboru měl nad úřadem generální starší vedení již jen direktor, jímž byl samotný hrabě Zinzendorf. Dalšími funkcemi v sesterském sboru, jímž se autorka publikace věnuje, byly úřady pomocnic, učitelek, dohlázelek, napomínatelek, služebnic, almužnic a pečovatelek o nemocné. Zvláštní pozornost Edita Štěříková věnuje duchovní službě žen v Ochranské Jednotě, s kterou se váže ordinace kazatelek (kněžek, presbyterek). Za Zinzendorfova působení měla Jednota v tichosti ordinovány první kazatelky v roce 1746 a další ordinovány již veřejně v padesátých letech. Ovšem po Zinzendorfově smrti ordinace žen ke kněžskému úřadu ustaly a podíl žen na vedení sboru byl omezen. V závěru úvodní části se autorka zamýšlí nad tímto potlačením role žen u vedoucích bratří v herrnhutském společenství, i když uspokojivou odpověď pro proměnu dosavadního způsobu soužití sesterské a bratrské části sboru nenachází.

V další části publikace přicházejí ke slovu již samotné životopisy významných herrnhutských žen, které Edita Štěříková dělí na první Moravanky jako sborové pracovnice (např. Anna Holaschke, Rosina Schindler, Judith Schindler, Anna Schneider), pozdější starší, pracovnice a kazatelky (např. Anna Schindler, Juliane Haberland, Rosina Fischer, Rosina Teucher), a misionářky (např. Rosina Schneider, Veronika Demuth, Anna Maria Tonn, Anna Regina Demuth). V závěrečné části knihy se autorka obsírně věnuje generální starší, matce a učednici Anně Nitschmann.

Životopisy moravských exulantek v autorčině podání nejsou suchou výpovědí dat a faktů. Naopak vykreslují živý obraz tehdejšího herrnhutského společenství, ve kterém ženy vystupují ve vší rozmanitosti a pestrosti. Čtenář má možnost seznámit se se zvyklostmi, radostmi i životními zápasy, kterými herrnhutské ženy procházely. Dovídá se například o těžkostech spojovaných s častým odloučením manželů, kteří byli vysíláni na misie, dále o struktuře pastýřské

péče, v níž nechyběla péče o svobodné dívky, vdovy i manželské páry. Má možnost blíže se seznámit s úřady, jenž jednotlivé ženy v obnovené Jednotě zastávaly a rovněž s náplní a úkoly, které jejich role obnášely. Autorka se v životopisech také dotýká vzájemných vztahů žen herrnhutské komunity, které nebyly vždy idylické. Povahy žen byly různé. Znametelný vliv na utváření vztahů mezi nimi, a také širších vztahů a poměrů uvnitř komunity, měl hrabě Zinzendorf. Edita Štěříková na pozadí životopisů významných exulantských žen podrobně vykresluje, podobně jako ve svých předchozích publikacích, charakter, poměry i specifika jedinečného společenství, jakým nepochybně obnovená Jednota bratrská v 18. století byla. Publikace je na několika místech doplněna obrazovou přílohou a na konci jmenným, místopisným a pojmovým rejstříkem. Svou drobnohlednou kresbou zobrazující život žen Ochranovské Jednoty je přínosem nejen pro badatele, ale také pro běžné čtenáře zaujaté církevní historií a rolí žen v průběhu církevních dějin 18. století.

Lydie Kucová

VEČER S MORAVANKAMI

Letošní první jarní den, byla to sobota, jsme se sešli v kateřinickém evangelickém sboru, abychom veřejnosti představili novou knihu historičky Edity Štěříkové „Moravské exulantky v obnovené Jednotě bratrské v 18. století“ s podtitulem „Obrazy ze života“. Byl to příjemný podvečer, a jen pro připomenutí, v Kateřinicích a sousední Ratiboři působí jako faráři manželé Jelinkovi, oba potomci pobělohorských exulantů, kteří do Čech přišli roku 2010 z polského Zelova. V obou obcích působí hudební soubor Zvonky Dobré zprávy a Kateřinice loni v celostátní soutěži získaly titul Vesnice roku.

Kdo nám ten večer dělal společnost? Tím prvním byl německý hudební skladatel Carl Philipp Emanuel Bach (1714–1788), syn slavnějšího Johana Sebastiana, který nás svou

hudbou uvedl do 18. století, do doby, v níž Moravanky žily. Sonátu e moll zahrála flétnistka Kateřina Chudobová, absolventka AMU, členka několika hudebních souborů (např. Trio Eufonico, Zpětné zrcátko) a také učitelka hry na flétnu v soukromé ZUŠ v Praze-Řeporyjích (a odtud moje kolegyně).

Dalším skladatelem byl Jan Meisl (*1974). Se svojí ženou Petrou nám přednesli celý cyklus Janových deseti písní Nové biblické písně; Petra zpívala a Jan ji doprovázel na klavír. Biblické žalmy jsou u skladatelů ve velké oblibě, u nás je nejznámější Antonín Dvořák (1841–1904) a obzvláště jeho žalm 23., který jsme si toho večera také vyslechli. Nové biblické písně jsou zhudebněným 89. žalmem. Žalmista v něm nijak nešetří ani svůj lid, ani jeho Boha, Hospodina, což skladatel popisuje i svou hudbou. Manželé Meislovi žijí s rodinou v Českých Budějovicích a oba vyučují na tamní konzervatoři a Pedagogické fakultě JU.

A ještě jeden skladatel, Jiří Matys (*1927). Studoval v Brně a také tam potom vyučoval na konzervatoři a na JAMU. Kateřina Chudobová zahrála 2. a 3. variaci z jeho Variačních monologů, přičemž obzvláště ta druhá na nás posluchače v kombinaci se čtenou ukázkou zapůsobila – to když jsme ještě měli před očima výjev, jak matka vzala své malé děti, nocí s nimi utíká k hranicím a celou skupinku pronásledují vojáci.

O četbu ukázek se podělili Josef Čáp ze Svitav a Jan Meisl. Josefa Čápa známe jako velkého fanouška Zvonků Dobré zprávy, je též prezidentem stejnojmenného spolku a členem výboru spolku Exulant.

Ale tím nejdůležitějším, i když nepřítomným, byla už zmiňovaná historička Edita Štěříková (*1937), naše nejlepší a dlouho jediná specialistka na český evangelický exil. Vystudovala na FF UK obor archivnictví, spolužákem jí byl současný římsko-katolický kardinál Miloslav Vlk, který tuto skutečnost rád připomněl na sjezdu potomků exulantů u evangelického Salvátora v červnu 2013.

Z politických důvodů nemohla v Čechách získat práci, a pokud ji získala, opět jí hrozilo propuštění. Nakonec emigrovala do tehdejšího Západního Německa, přičemž v Německu žije s manželem Ottou dodnes. V češtině vydala na tučt knih a získala si jimi nadšené čtenáře, protože její knížky se čtou jako detektivka – nejen proto, že je čtete se zatajeným dechem a těšíte se, co přijde na další stránce, že spisovatelka popisuje lidi a události natolik plasticky, až vše před sebou jakoby vidíte, ale také proto, že mnozí potomci pobělohorských exulantů její knížky čtou doslova „jako detektivku“; často se čtenář totiž nejdříve opravdu podívá na konec, do závěrečného jmenného rejstříku, jestli se tam nevyskytuje někdo z jeho příbuzných.

V ukázkách vybraných ke čtení byla snaha představit zatím poslední vydanou autorčinu knihu v plné šíři a bohatosti, se kterou Edita Štěříková popsala „ženský svět“ Moravských exulantek v Herrnhutu (Ochranově). Od obtížného rozhodování k emigraci po vlastní uplatnění v bratrských řádech s touhou naplnění vlastního života. Řády byly velmi přísné a život kontrolován tak důsledně, že bratrské autority řídily i intimní životy manželů. Velmi barvitě jsou popsány situace v ženském „internátním“ způsobu života, dělení funkcí a odpovědnosti. Autorka napínavě vylíčila osudy misionářek doslova po celém světě, popsala metodiku misie s učením se jazyku, místních zvyků, stravovacím návykům, oblékání, přizpůsobení se životnímu „stylu“. Jak šířit evangelium, tu „dobrou zprávu“, mezi válčícími kmeny, při povstání. Mnohé z žen strávily na misii svá nejlepší léta a ve svých životopisech podávají velmi otevřené zpravodajství.

Velmi napínavé je čtení o samotném hraběti Zinzendorfovi o jeho vztazích právě k ženám v „jeho“ církvi, zvláště pak k Anně Nitschmann – tajné hraběnce.

„...autorčin záměr nechápejme jako výsledek moderního genderového zájmu, ale

spíše jako důsledek skutečnosti, že ženy hrály ve společenství Ochranovské Jednoty bratrské velmi významnou roli, jistě významnější, než bylo v té době v církvi běžné.“ – To v předmluvě napsal Ondřej Halama, senior Ochranovského seniorátu při ČCE, a tím mě osobně potěšila ta kniha ještě před tím, než jsem začal číst samotný autorčin text. Kdo se těšíte na ženy podobné současným „rebelkám“, asi budete zklamáni, i když svým způsobem to nepochybně „rebelky“ byly, neboť riskovaly životy své i své rodiny. Hrabě Zinzendorf se z dnešního pohledu také nechoval příliš čitelně – na jednu stranu byl v rozpacích nad ženským „tlacháním“ a jinými „ženskými nectnostmi“, na straně druhé se snažil u žen dodržet stejné úřady a funkce, jako měli muži – „symetrickou paralelitu“ v sesterské i bratrské části ochranovské církve. A tak asi jediní, kdo nám budou dodnes srozumitelní (přinejmenším nás to nepřekvapí), budou vedoucí bratří, kteří po smrti hraběte tuto paralelitu zrušili ve prospěch mužů (ačkoli paradoxně právě zde prameny mlčí a důvody vedoucích bratří neuvádějí).

Knihu lze doporučit všem, kteří mají rádi historii a bratrskou exulantskou zejména, a tito všichni se mohou těšit na další knihu Edity Štěříkové „Více sluší poslouchat Boha než lidi“. Už vyšla.

Pavel Čáp, Josef Čáp

O MISTRU JANU HUSOVI

Mistr Jan Hus – mučedník pro víru a svědomí

Jak rozdílným způsobem byla jeho postava interpretována v různých dobách a různými oblastmi! Pro českou reformaci – ať šlo o staro – či novoutraktvisty, o starou Jednotu bratrskou nebo o luterány, byl Mistr Jan Hus největší postavou českých dějin, muž blahé paměti, jehož svědectví mocně znělo z jeho kázání i z jeho rozsáhlého literárního díla a bylo zpečetěno smrtí na hranici v daleké

cizině. Mistr Jan Hus se stal součástí národní paměti a výzvou k hrdinským činům. Pro tábor protireformace byl největším kacířem všech dob, který svedl svým bludným učením velkou část národa, rozštěpil církev a zasel koukol církvi nepřátelského učení do srdcí mnoha lidí. Je to znamení nového ekumenického vývoje, že současná římskokatolická církev revidovala svůj postoj a ústy papeže Jana Pavla II. veřejně prohlásila Mistra Jana Husa za velkého reformátora církve a nejznámějšího profesora Karlovy univerzity. Totalitní komunistický systém se pokusil zneužít Husovu autoritu v národě. Označil ho za sociálního reformátora a iniciátora husitské revoluce, kterému se podařilo program sociální rovnosti strhujícím způsobem vyjádřit řečí své doby, takže zapálil plamen, který po řadu let mohutně plál v husitském dělnickém a rolnickém hnutí.

Kdo byl Mistr Jan Hus skutečně?

Základní životopisná data

Narodil se pravděpodobně r. 1371 (historici nejsou zajedno) v jihočeském městečku Husinec. Pocházel spíše z chudých poměrů. Dvacet let před Husovým narozením získal Husinec městská práva, která znamenala velký hospodářský rozmach města, na němž se podíleli také Husovi rodiče. To umožnilo nadanému chlapci studovat v Prachaticích na gymnáziu a po ukončení středoškolského studia pokračovat na pražské Karlově univerzitě, která jako první středoevropská univerzita byla založena v roce 1348 římským císařem a českým králem Karlem IV. Hus později s lítostí vzpomínal na veselá studentská léta, zvláště na hru v šachy, která mu zabrala mnoho času. Na touhu po kněžském důstojenství, dobrém zaopatření a nádher- ných šatech. Píle i nadání umožnily, že rychle ve svých studiích pokračoval. Ve 22 letech získal hodnost bakaláře svobodných umění, o 3 léta později se stal mistrem svobodných umění a brzy nato získal hodnost bakaláře theologie. V této době jeho povaha zrála a v konfrontaci s novozákonním svědectvím

se Hus stával stále citlivějším vůči duchovní situaci církve. Pozorně sledoval sociální situaci té doby, především hluboké rozdíly mezi prostým lidem a bohatými církevními hodnostáři. V roce 1401 byl vysvěcen na kněze. V tomtéž roce, ve svých 30 letech, byl zvolen děkanem fakulty svobodných umění. O rok později se stal současně kazatelem v Betlémské kapli, kterou vybudovali žáci významného reformního kazatele Milíče z Kroměříže jako důležité středisko kazatelské služby obyvatelům Prahy. Hus byl vpravdě vynikajícím kazatelem především pro svou vnitřní opravdovost. Jeho kázání přitahovala tisícové zástupy ke slyšení Kristova evangelia. Měl odvahu kriticky reagovat na situaci v církvi a ve společnosti. V bohosloveckém myšlení jej podstatně ovlivnil významný anglický theolog Jan Wiclif, který byl nakonec pro své reformní názory odsouzen jako kacíř. U Wiclifa se mu dostalo odborného nástroje k tomu, aby na základě biblického svědectví nově promýšlel otázku křesťanské církve, biskupské a papežské autority a svrchovanosti Krista ve věcech víry i mravního života. Wiclifovy spisy vyvolaly v Praze tak veliký rozruch a n- razily na tak veliký odpor, že došlo ke konfliktu v profesorském sboru na univerzitě. Husův učitel Stanislav ze Znojma byl donu- cen Wiclifovo učení odvolat. Hus se však svého duchovního učitele nevzdal. Napsal: „*Hýbá mnou láska, kterou měl W. k zákonu Kristovu, o němž tvrdí, že nemůže klamati ani v jediné čárce či tečce.*“

V té době se Hus ještě nedostal do sporu s církví. Dokonce jej arcibiskup Zbyněk z Hazmburka jmenoval kazatelem při vel- kých církevních shromážděních. Hus využil tuto jedinečnou příležitost k tomu, aby svedl zápas o očistu církve. Kritika zlořádů, smils- tva, bohatství, nepravostí, bažení po světské moci, s nimiž se setkával mezi vysokými církevními představiteli, mu získala řadu přátel v okruhu družiny krále Václava IV., včetně jeho manželky Žofie, současně však vyvolala nepřátelství od těch, kdo se cítili být

dotčení jeho kritickými slovy. K první vážné roztržce v profesorském sboru došlo v r. 1408 na univerzitní schůzi. Světová katolická církev prožívala tehdy jedno z nejtěžších traumat ve své dlouhé historii. Papež v té době ztělesňoval jednotu církve a byl současně sjednocující mocí, bez níž nebylo možno udržet pořádek v Evropě v rámci Římské říše. Avšak od r. 1378 došlo k dvojpapežství (Avignon, Řím) a k těžkému schizmatu v rámci katolické církve. Císař Karel IV. už nemohl roztržce zabránit. Zemřel ve stejném roce. R. 1408 představitelé univerzální církve požádali oba dosavadní papeže, Řehoře XII. a Benedikta XIII., aby rezignovali na svůj úřad, a na piském koncilu měl být zvolen nový papež. To se skutečně stalo. Byl zvolen papež Alexander V. Nyní šlo však o to, aby se dosavadní papežové vzdali svého úřadu a aby se novému papeži jako duchovní autoritě podřídily všechny evropské státy. Jako římský císař měl Václav IV. povinnost volbu nového papeže prosadit. O to se skutečně pokoušel. Dostal se však do sporu s českým arcibiskupem, který stál na straně sesazeného římského papeže. K tomu, aby prosadil svou vůli, potřeboval jednoznačnou podporu univerzity. Tu však mohl očekávat jen od reformní skupiny českých profesorů, sdružených kolem M. Jana Husa, zatímco univerzitní většina zahraničních profesorů univerzity podporovala stanovisko arcibiskupa. Mistr Jan Hus doporučil králi, aby posílil postavení českých mistrů v univerzitním hlasování. Stalo se tak Kutnohorským dekretem z 18. 1. 1409. To byl poslední velký úspěch Husův. Od této chvíle se dostal mezi mlýnské kameny, jimiž byly zájmy české země na jedné straně a zájmy římské i české kurie na straně druhé. Arcibiskupovi se podařilo získat papežskou bulu s hrozbou klatby proti těm, kdo se zastávali W. učení. Nepomohlo ani zastání krále a jeho družiny. Situace se vyostřovala. Hus odmítl vydat Wiclifovy spisy, a byl proto pro neposlušnost stížen papežskou klatbou. Nepomohlo odvolání k papežskému dvoru. Navíc v r. 1412 zavítali

do Prahy papežovi zplnomocněnci, kteří měli za úkol získat co nejvíc finančních prostředků na válku papeže s králem Ladislavem Neapolským prodejem odpustků. Proti tomuto kupčení s Kristovou milostí se Hus radikálně postavil. Tím ohrozil i královské příjmy a nutně došlo k napětí mezi Husem a králem, který dosud svého oblíbeného univerzitního mistra hájil. Přestože musel žít v mimořádně napjaté atmosféře, napsal Hus v těchto letech řadu českých i latinských spisů (Devět kusů zlatých, Výklad písničky Šalamounovy, Zrcadlo hříšníka menší a větší, Provázek třípramenný a další). Klatba proti Husovi byla zesílena a nad místem, kde žil, byl vyhlášen interdikt (zákaz vysluhování svátostí a služebností, konání bohoslužeb). Na nátlak šlechticů z králova okruhu Hus odešel z Prahy na venkov. Nějaký čas žil a pracoval na Kozím Hrádku u Tábora, kde se dostal do kontaktu s německými a italskými valdenskými a později na Krakovci, kde pokračoval ve své literární práci (O církvi, Dcerka, Výklad Desatera, O svatokupectví, Postila, O šesti bludech, Jádro učení křesťanského, Spis o řádném manželství aj.). Svého pobytu využil k pravidelnému kázání evangelia pod širým nebem velikým zástupům venkovského lidu. V r. 1414 byl vyhlášen sněm v Kostnici, který měl za úkol provést nápravu církve, odstranit trojpapežství, zamezit bludařství atd. Králův dvůr žádal od Husa, aby se podrobil, přijal pozvání na koncil a pokusil se před theologickou elitou z celé Evropy obhájit svoje učení, a tak očistit i české království. Bratr krále Václava IV., uherský král Zikmund, se mezitím stal císařem. Vydal Husovi doprovodný glejt, který mu měl zaručit bezpečný příchod i návrat. Nyní Husovi nezbývalo než se vydat na cestu na Kostnický koncil, z něhož se již nevrátil. Jeho život byl ukončen odsouzením a hroznou smrtí na kostnické hranici. O rok později ho následoval jeho přítel, vysoce učený theolog, Jeronym Pražský.

Již 600 let uplynulo od Husovy smrti. Bezpočet velkých jmen bylo zapomenuto.

Jméno a odkaz Mistra Jana Husa však jsou dodnes živé a my se ptáme, kde je tajemství Husova hlubokého duchovního vlivu, bez něhož si nedovedeme představit českou reformaci ani věrnost evangeliu našich předků, kteří v Mistru Janu Husovi viděli svědka Kristovy pravdy, největšího křesťana české historie, ale i strhující příklad k následování. Jak to, že umučený a umlčený člověk dávných věků dodnes mluví živou řečí?

Jeho poselství pro dnešního člověka

Jak tento svědek pravdy může oslovit nás, křesťany i nekřesťany, z 21. století?

1. Na prostou a jednoznačnou otázku je možná jen jediná a také jednoznačná odpověď. **Hus byl služebníkem Ježíše Krista a svědkem jeho pravdy.** Tuto výpověď je možno doložit ze všech jeho dochovaných spisů od jeho mládí až do konečného okamžiku, kdy se v ohni kostnické hranice uzavírá jeho pozemský život. Nejvýznačnějším dokumentem jsou ovšem dopisy z vrcholného zápasu Mistra za očistu a obnovu církve, zvláště pak ty dopisy, které byly propašovány z jeho kostnického vězení. Z nich vystupuje jedinečná lidská osobnost. Muž s pevnou, nezlomnou páteří, dokonalé integrity, a při tom člověk z masa a krve jako kdokoliv z nás. Člověk, který se chvěje, když pomyslí na hroznou smrt, která ho čeká. Člověk, který je vděčen za slovo povzbuzení, za přátelství vyjádřené podáním ruky, za tichou modlitbu vzdálených posluchačů. Člověk, který se zajímá i o docela prosté hospodářské starosti s vřelou touhou, aby někdo nebyl jeho při poškozen. Jak se liší tento muž od stylizovaných svatých baroka, jak se liší i od jiných světců, z jejichž úst nezaznělo jediné vřelé, lidské slovo.

Ve svém vyznání víry adresovaném papežovi píše: „*Vyznávám z celého srdce, že Pán Ježíš Kristus je pravý Bůh a pravý člověk a že všechen zákon jeho má tak pevnou pravdu, že ani jediné písmenko nebo puntík klamati nemůže. Jsem ochoten v naději*

v hlavu církve Pána Ježíše Krista raději podstoupiti trest strašlivé smrti, nežli tvrditi to, co by odporovalo vůli Kristově ...“

Pro naději v hlavu církve, Ježíše Krista, je hotov podstoupiti trest smrti. Takové je Husovo vyznání. Ježíš Kristus pro něj není vzdálenou postavou historie, předmětem literární tvorby či mystického zření. Pro něj je Ježíš Kristus, ukřižovaný a vzkříšený, Synem Božím, Pánem pánů a Králem králů. Soudcem, před kterým bude stát všechno stvoření, aby byl zhodnocen život každého z lidí. Před soudem Kristovým a pod jeho autoritou bude stát papež, císař, knížata duchovní i světská, každý kněz i každý věřící až po toho nejmenšího. Jeho mravní autoritou tedy není ani hvězdné nebe nad ním, ani mravní zákon jeho srdce, jak pověděl Kant, ani názory filosofů či theologů, ba ani zorný úhel věčnosti, jak říkával prezident Masaryk, ale Ježíš Kristus, jak jej poznal ve svědectví Písem Nového zákona, službou apoštolů a církevních otců z dějin církve. Svému životu pak rozumí jako životu poddaného Krista, služebníka jeho svaté pravdy, kterou má hlásat za všech okolností, ať se to lidem líbí či nelíbí. V dopisu adresovaném Pražanům, ještě z jihočeského venkova, píše:

„Přibližuje se příchod Páně k následujícímu soudu. Přibližuje se soud soudce nejbystřejšího, jehož bystrost se nedá oklamat, nejspravedlivějšího, který se nedá uchýlit ani darem, ani strachem, ani přízní, přibližuje se také soud soudce nejstrašnějšího, na jehož pokyn budou všichni nuceni své mrzkosti vyjeviti celému světu. Proto utvrzujte srdcí svých v milosti i utrpení.“

Dva týdny před svým hrozným umučením, v předtuše své smrti, píše statečnému zastánci a věrnému příteli panu Janovi z Chlumu o tom, jak jej potěšují slova Spasitele, jak ovšem je těžké se radovat ve skutečném utrpení. Píše:

„Lehko je mluvit a vykládat o radosti z utrpení, ale těžko naplňovat, když i on, nejstatečnější rytíř, jenž věděl, že třetího dne

vstane a svou smrtí vykoupí vyvolené, byl při poslední večeři zkormoucen na duchu a řekl: 'Smutná je duše má až k smrti.' Evangelium o něm praví, že se počal trásti, teskniti a smuten býti... Protož na něho pohlízejíce jako na vůdce a krále slávy, bojovali jeho rytířové veliký zápas ...“

A končí úpěnlivou modlitbou:

„Nejsladší Ježíši Kriste, táhni nás slabé za sebou, poněvadž, když ty nás nepotáhneš, nemůžeme tě následovat... Dej ducha odhodlaného, srdce nebojácné, víru pravou, naději pevnou a lásku dokonalou, abychom za tebe nasadili nejtrpělivěji a s radostí život svůj.“

Takový je tedy vztah Husa ke Kristu. Zcela osobní a bezprostřední. Zde hovoří služebník se svým svrchovaným Pánem, raduje se z jeho darů a svěřuje mu svou při, když poznává, že se u lidí nemůže dovolat spravedlnosti:

„Já, Jan z Husince“, píše, „mistr svobodných umění a svaté teologie bakalář zřízený na vysokém učení pražském, kněz a kazatel stvrzený ke kapli zvané Betlémské, obětuji toto odvolání Ježíši Kristu, soudci nejspravedlivějšímu, jenž u každého člověka zná, chrání a soudí, objasňuje a bez nedostatku odměňuje jeho při spravedlivou.“

Bylo by málo dávat současné generaci Husa za příklad, ukazovat na jeho statečnost, na zápas o svobodu svědomí a o pravdu, která je rozhodující skutečností lidského života, pokud nepochopíme, že touto pravdou není ani pravda lidská, ani vědecká, ani filosofická. Pro Husa je pravdou Kristus sám. Krista je nutno poznávat, jeho hlas slyšet, při něm stát, jej bránit až do smrti.

Obstojí ovšem tento existenciální postoj ve světle současného života uzavřeného do souřadnic vědeckého poznání? Může se moderní člověk dobrat stejné víry jakou žil a v které umíral tento veliký svědek Boží? Hus by bezpochyby odpověděl: Jistě. Člověk jako Boží stvoření má hledat své zakotvení, má slyšet, kdo je jeho Pánem a ke komu má upínat svou naději. Z dědictví a odkazu

Husova může čerpat jen taková církev a takový národ, který místo aby se chlubil jeho statečností a dovolával se jeho jména, začne hledat nejvlastnější základ Husovy existence, aby z ní začal opět žít. Aby poznal, že Kristus není teologický pojem, kategorie, ale náš protějšek, náš Pán, k němuž se upíná naše naděje.

2. Kristova autorita pak dávala Husovi sílu, aby **nebyl lhostejný k věcem, které se odehrávaly kolem něho**. Pro Krista a pro spásu lidských duší musí kriticky hovořit, pravdivě hodnotit, nemůže zamlčet, jestliže vidí nepravost, a to především v církvi, u jejích učitelů a představitelů, kteří nesou největší odpovědnost před Bohem. Pod tlakem nejvyšší autority Kristovy se odvažuje napomenout arcibiskupa, nejvyššího představitele české církve:

„Protož nejdůstojnější otče... milujte dobré, prohlížejte zlé. Nepodléhejte lichocení ctitelů nádhery a lakoty a mějte zalíbení v pokorných a milovnicích chudoby, Zažeňte zahaleče, nepřekázejte věrným dělníkům na žni Páně.“

A ke kněžím se obrací slovy:

„Běda kněžím, kteří si slova Božího nic neváží. Běda těm, kteří jsou povinni kázati a přece nekáží. Běda těm, kteří kázat a kázání poslouchat brání.“

Ba i papežovi má odvahu povědět:

„Pakli papež žije na odpor Kristu, tedy je zloděj a lotr, pokrytec a mezi všemi, kdo se ubírají tou cestou, obzvláštní antikrist... Cokoli papež ustanoví, držet nebo činit nařídí podle zákona Kristova, to chci pokorně jako věrný křesťan mít ve vážnosti a uctivě přijímat.“

Tak bych mohl pokračovat. Hus autoritou Kristovou poměřuje všechny, krále i jeho manželku, církevní hodnostáře právě tak jako šlechtice, bez ohledu na to, zda patří k jeho nejlepším přátelům či k jeho nepřátelům. Pravda je pro něj větší přítel než nejlepší druh. Toto východisko v Kristu je mu normou i pro všechny oblasti života, pro existenci,

pro život v pravdě. Kristus, kterému se cele oddal, je pak **mírou i jeho vlastního života**.

3. Dovede se podívat do svého mládí a nestydí se vyznat svá přestoupení. V dopisu Mistru Martinovi z Volyně píše:

„Prosím tě pro Ježíš Krista, abys mne nenásledoval v žádné lehkomyšlnosti. Víš, že jsem žel – prve než jsem byl knězem, rád a často hrával v šachy, čas jsem mrhal a mnohokrát jiné i sebe tou hrou k hněvu nešťastně popouzel... Bojím se také, nenapravíš-li života svého upouštěje od krásných šatů a nadbytečných, že těžce budeš pokárán od Pána, jakož i já, nešťastný, jsem je miloval, dav se svěsti špatným zvykem lidí, mezi nimiž byl jsem raněn duchem pýchy.“

4. Kde Hus Krista poznával?

Především ve Slovu Božím a v zákoně Kristově. Proto vyzývá přátele v Čechách, aby *„byli na Betlém laskaví, dokud Pán Bůh dopřeje, aby v něm Boží slovo kázali.“*

Proto vyzývá Pražany,

„aby stáli na cestách vedoucích k životu věčnému.“ A ta cesta jest čtení Pána všemohoucího a epištoly apoštolské a i Starý zákon a životové svatých ... Proto je vyzývá,

„aby rádi chodili na kázání, pilně je poslouchali, aby jim rozuměli, je zachovávali a tak sebe poznávali a skrze sebezpoznaní poznali svého nejmilejšího Spasitele – neboť poznati Boha je nejvyšší spravedlnost... Stůjte na cestě Boží.“ Když pak stojí před soudem v Kostnici, je připraven podrobit se zákonu Kristovu, tak jak je dosvědčen v Písmech svatých. Každá další autorita je teprve odvozená a musí být v souladu se svědectvím Písem svatých.

5. Husova vázanost na Krista ovšem neznamena, že by mu byly vzdálené **prosté lidské věci**. Jak už jsem naznačil, před naším duchovním zrakem stojí člověk z masa a kostí, který je vděčen za každý projev lásky, a který ovšem je i věrným a laskavým přítelem. V dopisu Panu Janovi z Chlumu píše:

„Vyčítám si, že nečekaně spatřiv mistra Křišťana, nemohl jsem se zdržeti slz, jež

vytryskly při pohledu na věrného mého mistra a obzvláštního dobrodince.“

A přátelům v Kostnici píše:

„Ó jak milé bylo podání ruky pana Jana, který se neostýchal podati ruku mě bídnému, kacíři tak zavrženému, okovy spoutanému a téměř ode všech prokletému.“

A již zmíněnému mistru Martinovi z Volyně jinde píše:

„Doktory, milé mé bratry v Kristu, ševce, krejčí a písaře také pozdravuj a vyříd' jim, aby byli pečliví o zákon Kristův a smýšleli pokorně.“

Takový byl Hus. Nebál se mocných a přitom nezapomínal na slabé a utištěné:

„Prosím pány, aby své chudině milostivě činili, a podle práva je spravovali. Prosím měšťany, aby své obchody správně vedli. Prosím sluhy, aby svým pánům věrně sloužili.“

6. Za vysoké učení pražské cítil mimořádnou odpovědnost. Proto psal svým kolegům mistrům a doktorům:

„Napomínám vás pro samého nejlaskavějšího Ježíše, abyste se navzájem milovali, rozkoly vypeleli, o čest Boží především usilovali. – Stůjte, nejmilejší, v poznané pravdě, která vítězí nade vším a sílu má až na věky.“

Přátelům v Kostnici pak v předvečer své popravy píše:

„Zachovejte se všemi přáteli mou památku a modlete se, aby dal Bůh stálost mě i milému bratru v Kristu, mistru Jeronymovi.“

A tentýž večer ještě poslední odkaz a rozloučení: *„Mistře Mikuláši, kněže Petře i jiní mistři a kněží, buďte slova Božího pilní. Kněže Havlíku, kaž slov Boží. A všech prosím, aby byli ustaviční u Boží pravdy.“*

Těmito slovy se uzavírá život Mistra Jana, svědka pravdy. Muže, který nepotřebuje žádnou rehabilitaci, protože jeho svatý život mezi věrnými křesťany nikdy nebyl zpochybněn... Dnes dochází k tomu, že bývá srovnáván s jinými muži, kteří se také stali obětí zvěle. Je však smrt a smrt. U Mistra Jana její příčinou byla věrnost poznané

pravdě, která vážila víc než vlastní život, protože tou pravdou mu byl Kristus sám. My evangeličtí křesťané nechceme upírat úctu těm, kdo se stali obětí mocenského zápasu církve. Ale jak vysoko ční nad všemi Mistr Jan, jako křesťan, jako Boží člověk, který vysoko vyzvedl pochodeň pravdy v našem národě a který je výzvou i pozváním ke Kristu – naději světa.

Pavel Smetana

HUS, PRAVDA A PRAVDIVOST

V Evangelickém zpěvníku máme od Jana Husa dvě písně. Píseň 308 vyznává, že Kristus je ve své milosti štědrý a z jeho štědrosti je člověk obohacován. Bydlil s námi ve světě, chce v člověku přebývat, člověk je mu vzácný. Díky vykoupení můžeme vzdorovat zlu a věřit v život věčný. Píseň 259 říká, že křesťan si přeje Kristovu návštěvu a jeho poznání v srdci, chvála Boží vede k radosti a zbavuje žalosti.

Hus konal kázání v Praze, v tehdy nedávno postavené Betlémské kapli – to jméno znamená Dům chleba – v letech 1402 až 1412. V jeho kázání převládalo svědectví o Boží milosti a o Božím zákonu, vysvětloval Písmo, odmítal obchod s odpustky jakoby se Boží odpuštění dalo koupit, kritizoval pyšné boháče a lakomé kněze, odmítal papežství, odmítal svatokupectví, vysvětloval, co je církev. Jeho kázání byla prostá a opravdová, srozumitelná. Jeho kázání si vážila královna Žofie, manželka krále Václava IV. a přicházela je poslouchat do Betlémské kaple.

Hus se účastnil veřejného a kulturního života. Na pražské univerzitě byla rozvíjena filozofie a bohosloví, a také se na ní rozšiřoval počet českých žáků a učitelů. V té době roku 1409 král Václav IV. svým Kutnohorským dekretem podpořil Čechy na univerzitě třemi hlasy, cizinci dostali jeden hlas a odešli do Lipska. Hus se stal jejím profesorem i rektorem. Měl rozhled po duchovním a církevním dění v Evropě. Přejímal od anglického

theologa, oxfordského profesora Jana Viklefa jeho důraz na Boží zákon podle Písma jako nejvyšší měřítko církve, dále jeho pojetí církve jako souboru vyvolených, kteří patří Kristu, odmítal s ním předpodstatnění chleba a vína při Večeři Páně, chléb a víno zůstávají tím, čím jsou, ukazoval na vzor apoštolské církve a brojil proti pokušení bohatství a moci. V roce 1410 arcibiskup Zbyněk vyhlásil papežovu bulu, která odsuzovala Viklefovy spisy, a ty byly v Praze spalovány. Hus proti tomu protestoval, byl stížen klatbou a předvolán do Říma, ale neuposlechl a nejel tam.

V roce 1412 se objevili v Praze prodavači odpustků, výtěžek z nich měl jít na válku papeže s neapolským králem. Hus odpustkovou bulu odmítl. Tři mladí muži, Martin, Jan a Stašek, protestovali proti obchodu s odpustky a byli zatčeni. Hus se jich na radnici zastal, ale byli popraveni. V červenci následovala z podnětu papeže ztížená klatba nad Husem a vyhlášení interdiktů, který znamenal zákaz bohoslužeb dokud bude Hus v Praze. Hus se rozhodl k protestu tím, že se odvolal od papeže ke Kristu a své odvolání 18. října 1412 přibil na vrata mostecké brány. V odvolání začíná vyznáním, že Bůh je první a poslední útočiště utlačovaných; opírá se o několik žalmů a proroka Jeremiáše, odvolává se k Bohu a jemu svěřuje svou při. Odvolání končí slovy: „Svěřuji toto své odvolání Ježíši Kristu, soudci nejspravedlivějšímu, který spolehlivě zná, obhajuje a soudí, činí zřejmou a odměňuje spravedlivou při každého člověka.“ Toto odvolání prolomilo systém kanonického práva a církevní hierarchie, na jejímž vrcholu byl papež, a odkázalo přímo ke Kristu, který je rozhodující autoritou pro lidské svědomí, který je nadřazen nad lidi, nad organizaci, nad systém, nad církevní i světské nositele úřadů.

Ještě před svým vyhnáním napsal Hus spis **Devět kusů zlatých**. Varuje v něm před odkládavostí, odmítá sebeckování, pokora znamená umět se pokořit před menším než jsem já, poslušnost vyjadřuje to, že údové

vaši jsou chrámem Ducha svatého, máme vědět, že nyní je čas vzácný, oddanost Bohu znamená, že člověk nepřilne k žádnému stvoření, nemáme nikoho soudit drze, všetečně a křivě, milosrdný skutek je ke cti Boží, člověk stojí sám před Bohem a není reprezentován věcmi.

Hus odchází z Prahy na venkov, pobývá na Kozím Hrádku u Táboru, pak na hradě Krakovci u Rakovníka. Kázal pro lidi, kteří za ním přicházeli a v dopise Pražanům z roku 1412 píše: „... a za mne Boha proste, aby mně žádoucí v hlásání slova svého zdar dáti ráčil na všech místech, kde nutnost toho vymáhati bude, v obcích, v městech, v dědinách, na hradech, na polích, v lesích, kdekoli mohu prospívati, aby ve mně slovo Boží nebylo potlačováno“.

V knížce **O sedmi smrtelných hříších** jmenuje pýchu jako povýšenost, závist, když je někdo jiný v něčem vyšší, hněv tajený a vypuštěný, lenost v roztržitosti a tesknosti, lakomství v koupi za lacino na draho, lakotu v přejídání, smilstvo z prázdnoty, kdy nebezpečně sláma leží vedle ohně.

Jiná jeho knížka je **Provázek třípramený**. Těmi prameny jsou víra, naděje a láska. Pro víru je první věcí pravda, jež je osvícením duše. Víra je kořen v srdci a vyznání víry je ovoce v ústech. Naděje je čekání budoucího blahoslavenství a ne budoucí psoty. Láska v protivnostech trpí, ve štěstí skrovná, v tvrdých věcech sílí, zboží chudým šíří, mezi bližními radost, mezi falešnými stráž drží a trpělivě činí. V tom všem trvá prosba ke Kristu: táhni mne za sebou.

Další jeho kniha je **Výklad vyznání, desatera Božích přikázání a modlitby Páně**.

Na konci roku 1412 napsal spis **Dcerka** neboli O poznání cesty pravé ke spasení. Napsal ji pro své posluchačky, pro dceru svého předchůdce Tomáše ze Štítného, která dívky shromažďovala ve svém domě v Praze k ručním pracem, k vyučování a ošetřování nemocných. V té knize píše o sebepoznání, o poznání svědomí, které nemá být ani příliš

široké ani příliš úzké. Píše o pokušení, které dlí v myšlení a varuje před samotou a tesklivostí, odmítá utěšení ve smilstvu. V pokání má člověk probrat aspoň kratičce každý den. Važ důstojenství duše své, ona je modlitebním místem. Na věčnosti bude svrchovaná svoboda věčné radosti.

V roce 1413 napsal **Knížky o svatokupectví**, v nichž říká, že svatokupectví jest svaté věci kupování, je to zlé přivolení k směně duchovní věci za neduchovní. Hus odmítá kupování církevních funkcí penězi a připomíná ze Starého zákona služebníka Géziho, jenž si vyžádal od Námana dary za uzdravení prorokem Elizeem, který dary odmítl, a z Nového zákona Šimona, který nabídl peníze apoštolům, aby vzkládáním rukou mohl také zprostředkovat dar Ducha svatého.

Husova **Postila** (slovo pochází z latinského post illa verba, po těch slovech, rozumí se slovech Písma) je sbírkou jeho kázání.

Nejvýznamnější Husův spis má název **O církvi (De ecclesia)**. Je z roku 1413. V něm silně navazuje na oxfordského reformátora Viklefa. „Církev je souhrn všech předurčených ke spáse, které Kristus vykoupil svou krví, aby byla jeho slavným dědictvím.“ Vedle nich jsou předzvěděni, nepraví, kteří církev zneužívají. „Kristus je skálou a Petr je vyznavač pravé skály. Kristus zbudoval církev na sobě vírou, nadějí a láskou. Proto věříme a doufáme v Krista a nikoli v Petra. Jediný Kristus je výhradním základem církve.“ Hus upírá papežům jejich nárok, že oni jsou tou skálou nebo základem, na němž církev stojí. Tím narušil celý autoritativní systém církve a na koncilu mu to kardinálové vytýkali především. Kritiku papežství zde Hus vyslovoval v situaci, kdy v církvi byli tři papežové. V Římě to byl Řehoř XII, v Avignonu Benedikt XIII, a koncil v Pise zvolil Alexandra V. A když ten zemřel, stal se jeho nástupcem Jan XXIII. Právě kostnický koncil měl trojpapežství odstranit. Proti závěru, že se všechno lidské stvoření musí pod ztrátou spásy naprosto podrobit římskému veleknězi,

Hus píše, že není jiného takového velekněze kromě samotného Pána Ježíše Krista, našeho velekněze. Hus také znovu připomíná své odvolání k hlavě církve, k Pánu Ježíši Kristu. „Neboť on sám svrchovaněji než kterýkoli papež rozhoduje při, poněvadž se nemůže ani mýlit, ani nemůže odepřít spravedlnost tomu, kdo o ni oprávněně prosí, ani nemůže, platí-li jeho zákon, odsoudit člověka, aniž si to zasloužil.“ Připomíná, jak se vzepřel nařízení o odpustcích vyhlášených bulou papeže Jana XXIII. „Město Řím není apoštolskou stolicí do té míry nezbytnou, že by se bez ní církev Ježíše Krista nemohla obejít.“ Odmítá poslušnost papeži. Vyjadřuje se odmítavě ke klatbě, sesazení, interdiktu a také ke svatokupectví. Spis o církvi je kritický, ostrý i útočný a vyjadřuje podstatu Husova zápasu o to, kdo je rozhodující autoritou nad člověkem, svědomím, církví. Je to Kristus sám, on je ta pravda, a nikoli papež a kardinálové. Spis o církvi byl hlavním argumentem koncilu proti Husovi a kvůli němu byl odsouzen.

Koncem srpna 1414 se Hus rozhodl jet na koncil do Kostnice. Na hradě Krakovci v září a začátkem října 1414 si připravil pro jednání koncilu tři spisy a 11. října vyjel s doprovodem z hradu Krakovec.

Je to **Řeč o míru**. Mír Boží je utišení myslí zakotvené v ctnostech. Duchovenstvo má vytvářet mírové vztahy poddaných. Je to ostrá řeč proti zločinům duchovenstva, které selhávalo. Mír světa je klidné uspořádání časných věcí, potřebných k životu, jejich užívání nemá být narušováno poruchami. Hus odmítá pokrytectví a ctižádost, vyzývá k trpělivosti. Čerpá z Viklefa, Bernarda z Clairvaux a z Augustina. Bernard píše o hnilobném slizu v těle církve, o těch, kdo slouží antikristu a Hus jej cituje: „Odtud uzdy, sedla ostruhy – samé zlato. Spíše se lesknou polštáře než oltáře. Odtud skvěle prostřené stoly plné pokrmů a pohárů. Odtud tolik obžerství a opilství, tolik hluku na loutny, lyry a píšťaly. Odtud lisy přetékané vínem a plné spíše a řihavost z přejedení a přepití. Odtud celé bečky koření. Odtud nacpané žoky peněz.“ Petr se

neprocházel ozdoben drahokamy a v hedvábí nejezdil na bílém koni. Zlí pastýři místo světla vyzařují nejčernější tmou, místo životodárného tepla ničivý a smrtící mráz, jsou zhoubci světa. Původem všeho zla je kurie, která takové pastýře ustanovuje udílením obročí. Tak vzniká stísnění a okleštění církve. Mír je psancem a výsledkem je zatracení duší.

Dále spis **O postačitelnosti zákona Kristova**. Hus se pokouší podrobit svou při Kristovu zákonu a považuje za svou povinnost jej obhajovat. Zákon v pravém smyslu slova je pravda řídící člověka k dosažení blaženosti. Zákon Kristův sám o sobě dostačuje ke správné církve bojující. Kéž on nás učiní účastníky vykoupění, očistí od nepravostí, ozdobí ctnostmi, osvítí naši chápavost a rozohní naši lásku.

Třetí spis má titul **Řeč o víře**. Je trojí rozlišení víry: v Boha, Bohu a Boha. Víra v Boha nepřipouští věřit v člověka. Nemáme věřit ani v blaženou Pannu ani v žádného svatého, nýbrž toliko v Boha Otce i Syna i Ducha svatého. Ani církev není předmětem víry. Církev je souhrn všech předurčených, obecnství svatých. Štít víry může mít trojí vadu – proděravělost, chatrnost, převrácenost. Je třeba lid učit, aby věřil toliko v Boha a ne v blaženou Pannu, ani ve svaté, tím méně v papeže nebo v jiné preláty, poněvadž nejsou Bůh, ani v církev. Nevěříme v církev, ale věříme církvi.

Římský a uherský král Zikmund, bratr českého krále Václava IV, pozval Husa na koncil do Kostnice u Bodamského jezera v jižním Německu při hranicích Švýcarska. Hus se vydal se svým doprovodem na cestu z hradu Krakovce 11. října 1414, ale bez Zikmundem slibovaného glejtu, který měl zajišťovat jeho bezpečný návrat. V doprovodu byli Husovi přátelé Václav z Dubé a Jan z Chlumu, dále v něm byl zástupce pražské univerzity Jan Kardinál z Rejnštejna a také bakalář Petr z Mladoňovic, který měl psát deník. Výpravu předjel biskup Jan z Bořečnice, který varoval před kacířem Husem. 3. listopadu 1414 přijeli do Kostnice, kde další Husův pověřenec připravil pro Husa bydlení u zámožné vdovy Fídy v ulici

svatého Pavla. 5. listopadu přivezl Václav z Dubé od Zikmunda glejt, který ovšem nestačil na pravomoce koncilu. 6. prosince byl Hus uvězněn v žaláři dominikánského kláštera v temné a vlhké kobce. Zikmund po příjezdu do Kostnice žádal kardinály, aby Hus byl propuštěn, ale neuspěl. Žádal pro Husa veřejné slyšení. Husa velmi poškodil jeho bývalý přítel Štěpán z Pálče, který pro vyšetřovatele vypsal z Husova spisu o církvi 42 článků. Hus k nim píše své prohlášení a obhajuje své zásady. V dopise přátelům po 8. červnu 1415 Hus píše: „Páleč v největší nemoci přišel ke mně do žaláře a takto mne pozdravil u přítomnosti komisařů: "Nepovstal nebezpečnější kacír nad tebe od narození Kristova mimo Viklefa."“ Hus byl ve vězení vyslýchán právě také kvůli navazování na Viklefa, kvůli odporu k odpustkové praxi a kvůli odvolání ke Kristu. Hlavními odpůrci Jana Husa byli kancléř pařížské univerzity Jan Gerson a kardinálové Francouz Petr d’Ailly a Ital Zabarella. Hus ve vězení trpěl záchvaty žlučníku, zvracením a horečkami. Vyšetřovatelé vyslýchali Husa ve vězení, mezi nimi také cařihradský patriarcha Jan. Z vězení Hus podpořil úsilí Jakoubka ze Stříbra o vysluhování z kalicha, tedy podobojí způsobou. Hezky mu napsal: „Milý Kubo, nekvap s tím, až já se, dá-li Bůh, vrátím, chci věrně pomoci toho.“ Dopis se však dostal do rukou nepřátel a ti jej připojili k obžalobě. Zikmund také přikázal přemístit Husa lodí do hradu Gottlieben, ale později se už od něho odvrátil a přenechal ho koncilu. V dubnu se dostavil do Kostnice mistr Jeronym pražský, aby se Husa zastal, vracel se do Čech, ale byl zatčen a vrácen do Kostnice, žalářován a po roce popraven.

Tři veřejná slyšení byla 5., 7. a 8. června. Hus obhajoval své myšlenky, vysvětloval, byl ochoten dát se poučit, ale neustupoval. Stále šlo o jeho názory ze spisu o církvi, třeba o kritiku kardinálů, když nežijí podle příkladu Kristových učedníků, dále že se zastával kacírů, že před trestáním mají být nejprve poučeni. Jednalo se také o to, kdo je hoden být

králem před Bohem. Vyšetřovatelé ho přemlouvali, byl žádán, aby se podřídil koncilu. Byl ochoten se podrobit, bude-li usvědčen z bludů, ale to se nestalo, protože své myšlenky nepovažoval za bludy. Odmítal odpřisáhnout, to jest odříci se bludu dříve drženího, protože bludy nadržel. A tak neustoupil. Říkal, že články uváděné proti němu byly nesprávně vybrány anebo že jde o články falešné. Hus píše 10. června 1415: „Psal jsem tento list v žaláři v okovech, očekávaje nazítří odsouzení k smrti, s plnou nadějí v Bohu, že neustoupím od Boží pravdy a že bludy, které proti mně křiví svědkové dosvědčili, neodpřisáhnu.“

Hus také požádal, aby za ním přišel Páleč, chtěl se mu zpovídat. Nakonec se vyzpovídal jinému mnichovi. Ale Hus píše: „Páleč přišel a dosti plakal spolu se mnou, když jsem ho požádal, aby mně odpustil, jestliže jsem jaké slovo hanlivé mu řekl a obzvláště, že jsem ho nazval lhářem ve spise. Také jsem mu pravil, že on jest všeho "slédníkem", a on nepopřel“. Slédník znamená slídič. Po koncilu se Páleč ani nemohl vrátit do Čech a žil v Polsku.

Koncil 6. července formálně vyslovil rozsudek smrti. Petr z Mladoňovic podává zprávu o závěrečném jednání. Byly předloženy články proti Husovi i jeho poznámky. Když byl předložen článek o církvi jako sboru vyvolených, Hus odpovídal. Petr z Mladoňovic píše: „Když pak odpovídal, tehdy mu kardinál cambraiský (Petr d’Ailly) řekl: "Mlčte, dobře potom najednou na všechny odpovíte." A mistr Jan odpověděl: "A kterak mám na všechny najednou odpovídati, když si nemohu najednou všechny pamatovati?" Když tedy se opět pokoušel na jiné sobě vytýkané tamže předčítané odpovědět, povstav kardinál florentský (Zabarella) mu pravil: "Mlč teď! Vždyť jsme tě již dostatečně slyšeli" A opět povstav, pravil sluhům: "Nařídte mu, aby mlčel." A mistr Hus, sepjav ruce, vysokým hlasem prosil, řka: "Prosím pro Boha, slyšte mne, aby se tito, kteří stojí okolo, nedomnívali, že jsem držel bludy, vždyť potom se mnou učiníte, co vám bude libo." Když však

mu bránili, aby nic nemluvil, anebo aby neodpovídal na to, co mu bylo vytýkáno, poklekl, sepal ruce a pozdvihnuv oči k nebi, velmi zbožně se modlil, svoji při Bohu, nejspravedlivějšímu soudci, poroučeje. A to opětovně tehdy činil.“ Tak podává zprávu Mladoňovic. Dále mu vyčítali, že se odvolal k Bohu, odsuzovali to jako blud. K tomu Hus připojil: „A ustavičně tvrdím, že není bezpečnějšího odvolání než k Pánu Ježíši Kristu, který se nedá pohnouti křivým darem nebo oklamati falešným svědectvím, dávaje jednomu každému, co si zasloužil.“

Na popravišti se Hus modlil slovy: „Pane Ježíši Kriste, tuto strašnou, potupnou a ukrutnou smrt pro tvé evangelium a pro kázání tvého svatého slova chci velmi trpělivě a pokorně vytrpěti.“ Ještě na hranici řekl: „Bůh mi jest svědek, že jsem to, co se mi falešně připisuje a skrze falešné svědky přičítá, nikdy neučil ani nekázal, ale předním úmyslem mého kázání a všech jiných mých skutků nebo písem bylo, abych jen mohl lidi zachrániti od hříchů. V té pak pravdě evangelia, kterou jsem psal, učil a kázal ze slov a výkladu svatých doktorů, dnes vesele chci umřítí.“ Na hořící hranici prosil Hus Boha o smilování. Tělesné pozůstatky biřící roztloukli, znovu spálili, i jeho oděv a obuv. Popel odvezli k řece Rýn a hodili do vody.

Hus chtěl zůstat věren poznané pravdě, a to byla pravda Páně. Všechny jednotlivé zápasy proti odpustkům, proti svatokupectví, proti papežství a kardinálům mají svůj zdroj v uznání nadřazené autority Ježíše Krista, jak ji vyčetl z Písem svatých. Pravdivost a věrnost pravdě se osvědčuje v jednotlivých situacích, v řeči i skutku, v setkáních a polemikách, v utrpení a nadějích, ale má svůj původ v Kristu, v základní pravdě Boží, která zavazuje člověka k tomu, aby žil s poctivým a věrným svědomím v jednotlivých situacích a v měnících se poměrech a nevzdával se svého přesvědčení, nevzdával se poznané pravdy. Husova důslednost je v tom, že se nedal nalomit kompromisy a strachem o život. Naopak byl ochoten za poznanou pravdu

Páně obětovat vlastní život, a to v popravě tak hrůzné a děsivé. Jistě si také uvědomoval, že odvoláním a popřením svého přesvědčení by si nepomohl. Jeho vězňatelé by ho do Čech určitě nepustili, ale odklidili ho do některého kláštera někde v cizině. A tam by se osamělý Hus trápil výčitkami, že nevydržel, selhal a podrobil se církevním hodnostářům a neobhájil poznanou pravdu Páně, natrvalo poškodil své svědomí a zklamal ty, kteří na něho mysleli a jemu důvěřovali.

Svému příteli Janu z Chlumu napsal: „Ó, nejsladší Kriste, táhni nás za sebou, poněvadž, když ty nás nepotáhneš, nemůžeme tě následovati. Dej statečného ducha, aby byl pohotov, a je-li tělo mdlé, nechť předchází, prostředkuje i následuje tvá milost, protože bez tebe nemůžeme nic činiti a obzvláště pro tebe na smrt ukrutnou jíti. Dej Ducha odhodlaného, srdce nebojácné, víru pravou, naději pevnou a lásku dokonalou, abychom za tebe nasadili nejtrpělivěji a s radostí život svůj.“

Jan Hus byl bohoslovec Boží milosti, která člověka táhne stále kupředu.

Prameny: Husovy spisy a dopisy.

Literatura: F. Šmahel, Husův proces v Kostnici (1988), A. Molnár, L. a N. Rejchrtovi, Slovem obnovená (1977), L. Rejchrt, Taková dlouhá cesta (1992).

Jan Čapek

ZA NEJSTARŠÍMI HUSOVÝMI POMNÍKY

Z článku bratra Jiřího Svobody jsme se ve věstníku č. 35 (1/2013) dozvěděli něco o vzniku pomníku Mistra Jana Husa v Zelově (Husova kamene). Byl postaven potomky pobělohorských exulantů v roce 1915 u příležitosti uplynutí 500 let od reformátorovy mučednické smrti. Vybavilo se mi, že ve stejném roce byl v Praze odhalen zřejmě vůbec nejznámější Husův pomník – ten od sochaře Ladislava Šalouna na Staroměstském náměstí. Možná, že to jsou jediné dva pomníky,

kteře byly v jubilejním roce 1915 Husovi odhaleny. Monumentální Šalounovo dílo se samozřejmě nedá se zelovským „Husovým kamenem“ nikterak srovnávat, ale časová souvislost je zajímavá. A ještě něco. V Praze a v celých Čechách a na Moravě byly v tom válečném roce všechny oslavy Husa přísně zakázány. „Odhalení“ pražského pomníku se 6. července dalo téměř tajně za zavřenými dveřmi Staroměstské radnice, kde se sešly asi čtyři stovky účastníků. Představuji si, že nesrovnatelně skromnější zelovský pomník byl odhalen mnohem důstojněji a za daleko větší účasti ctitelů Jana Husa.

A tu mne napadá otázka, jak to vůbec bylo s prvními Husovými pomníky? Zkusme se vydat po stopách těch nejstarších podle informací, které jsem porůznu vyčetl.

Přes dvě století byl Hus v českém prostředí líčen jako zavrženíhodný arcikacíř. Velmi pozvolna se tento obraz v 19. století v obecném povědomí mění. Pokud je mi známo, daly se jeho první „oslavy“ v Praze ve druhé polovině 19. století tak, že se shromáždil hlouček nadšenců, svolával mučedníkovi za pravdu slávu, a pak se rychle rozprchl, než stačila policie účastníky pochyťat. Smělejší připomínky se konaly v roce 1868, 1878 a 1883, kdy Čechové vykonali k počtě svého rodáka pouti do Kostnice. První velká vzpomínková akce na domácí půdě proběhla v roce 1869 v Husinci k 500. výročí Husova narození. Od šedesátých let se už kromě evangelíků k Husovi začínají hlásit i různé národně orientované a liberální české skupiny. A když v roce 1889 kníže Karel Schwarzenberg odmítl tabulku s Husovým jménem na Národním muzeu a prohlásil, že husité byli bandou lupičů a žhářů, vyvolalo to už poprask – a rozhodnutí, že Hus bude mít v Praze pomník.

Dříve než se v Praze rozhoupali, na venkově už dávno konali. První „pomníkové hnutí“ vypuklo v Podkrkonoší, v pískovcové oblasti ohraničené městy Jičín, Hořice, Nová Paka a Lomnice nad Popelkou. Vůbec první Husův pomník v českých zemích byl

postaven v roce 1872 v **Jičíně**. Pomník tvoří kamenný podstavec, na němž je socha Mistra Jana v životní velikosti. Je vytesaná z pískovce a jejím autorem je novopacký sochař Antonín Sucharda. Novopackí sochaři Suchardové mají v české kultuře významné místo. Náš Antonín byl otcem ještě slavnějšího sochaře Stanislava Suchardy, jehož stěžejním dílem je pražský pomník Františka Palackého, dalšího sochaře Vojty Suchardy a jeho dcerou byla malířka Anna Boudová, matka grafika a ilustrátora Cyrily Boudy. Jičínský Hus má typický postoj kazatele, oděný je do taláru s širokým límcem a rukávy, dívá se k nebi a pravou ruku zdvihá mírně vzhůru, v levé ruce pak drží Bibli. Na hlavě má baret, který zakrývá delší kudrnaté vlasy, tvář má porostlou plnovousem. Na přední straně kamenného podstavce je vytesaný a zlatým písmem provedený nápis: „Vděčné památce Mistra Jana Husa občanstvo Jičínské 1872“, v horní části piedestalu je podpis autora Antonína Suchardy. Město Jičín na pomník přispělo pouze malou částkou 20 zlatých, většina financí byla získána při občanské sbírce. Odhalení pomníku bylo vskutku slavnostní. 6. července 1872 odpoledne byla jičínskými ochotníky sehrána divadelní hra od Josefa Kajetána Tyla „Jan Hus“ a na druhý den v 16 hodin byl pomník slavnostně odhalen za účasti velkého množství místních i přespolních a mnoha sdružení a spolků z Jičína i z okolí. Z venkova byla vypravena krojovaná banderia (selská jízda) doprovázená hudbou, kterou vedl češovský starosta Josef Studený. Byla dokonce vyražena a prodávána i malá pamětní mince s Husovou podobiznou na líci a nápisem „Památka na odhalení sochy Jana Husa v Jičíně 7. 7. 1872“ na rubu. Po slavnostních projevech se slavnost přesunula do jičínské lipové aleje, kde se společnost do noci bavila zpěvem národních písní a hudbou. V dalších letech se u pomníku pravidelně v předvečer dne Husova upálení konala vzpomínková setkání. Teprve v roce 1896 se jich poprvé zúčastnili oficiálně i představitelé vedení města.

Druhý nejstarší Husův pomník je z roku 1897 a nachází se v obci **Vojice**, ležící asi 16 km na východ od Jičína. V okolí Vojic se těžil pískovec, bylo tu mnoho lomů a kamenických závodů. V roce 1889 tu byla zřízena Průmyslová škola pokračovací pro řemeslný a živnostenský dorost, vychovávající kameníky a sochaře. Není divu, že i Husův pomník je z místního pískovce a od místních rodáků. A je to první Husův pomník na českém venkově. Odhalen byl 7. července 1897 při velkolepé slavnosti. Jeho autory jsou vojičtí sochaři – autorem sochy je Josef Kalvoda, žák J. V. Myslbeka. Podstavec vytvořil Alois Khun. Pomník má tvar jehlanu, na podstavci je kalich a nad ním stojí Hus v taláru, s mírně zdviženou hlavou a pohledem upřeným asi nejspíš do budoucnosti. V levé ruce drží otevřenou Bibli a pravou ruku má nataženou před sebe, dlaní vzhůru.

Třetím nejstarším je pomník v **Nové Pace**, postavený v roce 1898. Z Jičína i z Vojic je to do Nové Paky asi 17 km, takže místa prvních tří Husových pomníků leží téměř na vrcholech rovnostranného trojúhelníka. I tento pomník má své prvenství – je prvním, který mohl být postaven na náměstí. V Nové Pace byl v roce 1894 založen Spolek pro postavení pomníku M. J. Husa, který z drobných peněžních darů po čtyřech letech svůj úmysl uskutečnil. Pomník vytvořil místní sochař Antonín Lukeš podle návrhu odborné školy sochařské z Hořic. Odhalení se se konalo 7. srpna 1898 za účasti asi 15 000 lidí. Na mohutném podstavci se schodištěm stojí Hus v podobě poplatné své době. Má bujnou kšticí, levou ruku na srdci a pravou ukazuje na otevřenou Bibli, ležící na pulpitu na jeho pravé straně. Na přední straně podstavce jsou slova: „V lesku slávy Tvé naše obnova a síla“. Na zadní straně je napsáno věnování: „Mučedníku kostnickému, vděčný lid“ a datum 7. srpna 1898. Můžeme se o něm dočíst: „Nepatří mezi nejpěknější, dělal jej místní rodák Antonín Lukeš, který se vyučil u Suchardů. Podle legendy vznikl mezi konzistory a městem spor, zda může stát mezi farním

kostelem a Mariánským sloupem socha Jana Husa. Spor byl prý nakonec vyřešen tak, že socha Panny Marie na morovém sloupě byla otočena, aby Husa neviděla. Je to jen legenda. Na starých snímcích se Panna Maria stále dívala k západu.“ I tady se u pomníku dlouhou dobu každoročně 6. července konaly vzpomínkové slavnosti.

V roce 1900 byl postaven Husův pomník ze světle okrového pískovce v **Lomnici nad Popelkou**. Je také umístěn na náměstí. Autorem je pražský sochař Jindřich Říha, absolvent školy pro modelování v Praze a akademie v Drážďanech. Nízká základna zvoncovitého tvaru vynáší čtyřboký kónický pilíř zakončený mohutným kalichem. Na čelní straně pilíře je ve spodní části osazena dvojice soch tzv. géníů a v jeho střední části pak socha Mistra Jana Husa. Hláška Karla Schwarzenberga o „lupičích a žhářích“ zaujala také občany Lomnice. Jeden z nich, Josef Sýkora, navrhl postavit původci lupičů a žhářů ve městě pomník. V den výročí Husovy smrti v roce 1894 byly na radnici a na dalších devíti domech vyvěšeny černé prapory s rudým kalichem. Na katolickou denunziaci nařídilo hejtmanství v Semilech odstranění praporů a původci akce byli předvoláni na úřad k uhrazení pokuty deseti zlatých. Cestu do Semil absolvovali v ozdobeném vozu s husitskými symboly a s transparentem „Nedejme se“. O šest let později postavili lomničtí Husovi pomník. Do základního kamene vložili Pamětní spis se slovy: „Doufáme pevně, že v době, kdy tento list přijde opět na světlo, kdy dostane se potomkům našim do rukou, bude ctitelů nesmrtelného Mistra ještě více, doufáme, že v době té bude národ volným a samostatným, že v době té nebude poslouchati povelů z cizácké Vídně, ale že podrobovati se bude jen svému, z vlastních řad volenému presidentu. Přání to sice smělé, odvážné na dobu naši, přejeme však potomkům svým z té duše, aby se uskutečnilo.“ Ohromná sláva spojená s odhalením pomníku byla vítanou příležitostí k projevu pro vynikajícího táborového řečníka

a významného mladočeského politika Eduarda Grégra.

Po roce 1900 už Husovy pomníky v českých městech nebyly ničím neobvyklým. Z těch nejstarších zmíním ještě dva. Od roku 1901 stojí Husův pomník u hřbitova v **Benešově u Semil**. Jeho autorem je již zmíněný sochař Alois Khun z Vojic. Z jehlanovitého podstavce shlíží dolů Hus v taláru, pravou ruku položenou na zavřené Bibli, kterou drží v ruce levé. Na podstavci s kalichem je nápis „Pravda vítězí“. V roce 1905 se kamenný Hus přiblížil až k Praze. Tehdy byla odhalena jeho socha v **Braníku**, který ovšem ještě součástí Prahy nebyl. Stojí dodnes v parčíku na náměstí. Jde o dílo také již zmíněného pražského sochaře Jindřicha Říhy. Na podstavci je otevřená Bible, po levé straně sedí postava ženy a po pravé postava husitského bojovníka. Na vrcholu je postava Husova s levou rukou na srdci a pravou vztyčenou.

Ještě u jednoho pomníku se zastavme, ač je až z roku 1914. V době, kdy se stavěly pomníky v Jičíně, Vojicích a Nové Pace, se rozhodla skupina občanů učinit totéž i v kamenickém a sochařském městě **Hořicích**. První impuls vyšel od místního sochaře Antonína Vondráčka, který slíbil, že pomník z kamene vytesá, pokud někdo zaplatí kámen a model. Původně se pomýšlelo na pomník malý a sochař Vondráček měl v úmyslu věnovat pro něj místo na rohu tehdejšího Husova náměstí. Předčasná smrt mu plány zhatila. V roce 1908 byl v Hořicích založen „Komitét pro postavení Husova pomníku“, který si předsevzal dokončit dílo v roce 1914 nebo 1915 k 500. výročí Husovy smrti. Město „kamenné krásy“, kde od roku 1883 byla odborná škola kamenická a sochařská, nemělo o sochy žádnou nouzi. Bylo proto náročné a chtělo dílo opravdu mimořádné. S penězi to ovšem slavné nebylo. V roce 1908 projevil známý sochař Ladislav Šaloun ochotu vytvořit pro Hořice model Husova pomníku. Koncem března 1911 byl model dokončen a v květnu pro veřejnost vystaven v sochařské škole. Zpodobňoval Husa na

rozložitém skalisku, z něhož vytéká pramen a na jehož předních nárožích jsou dvě alegorické skupiny, před pomníkem měl být bazén s vodou. Zároveň v Hořicích probíhaly přípravné práce a předpokládalo se, že dílo bude vytesáno v místní škole. Vídeňské ministerstvo školství však provedení sochařských prací v odborné škole zakázalo. To podstatně zvýšilo náklady na stavbu. Přesto se organizátoři nevzdali. Základní kámen byl položen o Husově slavnosti v roce 1912 a do zimy byla osazena spodní část pomníku. Když Ladislav Šaloun poznal tíživou finanční situaci komitétu, zřekl se velkoryse honoráře za návrh i za zhotovení modelů. Sochařské práce byly zadány vynikajícímu hořickému sochaři Františku Vejsovi. Bylo rozhodnuto, že každá skupina postav bude provedena z jednoho kusu kamene a stejně tak i postava Husova, na niž byl dodán kámen o velikosti 10 m³ z Kyselova lomu v Podhorním Újezdě u Vojic. Na zaplacení kamene i práce musely být peníze vypůjčeny. Problémem byly i finance na poměrně drahý železobetonový bazén s kamennou obrubou. Proto pokračovaly veřejné sbírky a benefiční akce, na nichž se podílely všechny hořické spolky; přispívali i ti nejchudší obyvatelé. K odhalení pomníku došlo 5. července 1914 za účasti široké veřejnosti. Hlavní projev měl znalec a vydavatel Husova díla Václav Flajšhans. Slavnost ale probíhala krátce po sarajevském atentátu a už se schylovalo k 1. světové válce.

Hořický pomník má úctyhodné rozměry — délku 13 m, šířku 9 m, výšku 11 m a základy na ploše 237 m², 2 m hluboké. Finanční náklady přesáhly částku 20 000 korun. Pomník představuje nejen postavu Mistra Jana Husa, ale symbolizuje i „pravdu“. Pravda je jako skála (proto je Husova postava monolitická) a slovo otvírá skryté vody, které se spojují v řeky ústící do bazénu. Před pravdou prchá lež i klam (shrbené postavy vlevo), lidé omládlí a osvěžení slovem pravdy hledí vstríc slunci (muž a žena vpravo) na jih. Tyto myšlenky, které autor sám sepsal, byly vloženy do základu pomníku.

Hořický pomník má mnoho společného s monumentem na Staroměstském náměstí v Praze. Skoro jako by to byl jeho prototyp, ovšem pražský Hus není z kamene, ale z bronzu. Na obou dílech Šaloun pracoval ve stejné době. A k Husovi se sochař ještě jednou vrátil. Třetí Husův pomník a druhý z kamene vymodeloval Šaloun v roce 1924 pro město Libáň na Jičínsku. Ten zpodobňuje Husa jako kazatele na širokém a vysokém členitém podstavci. Pomník je asi 5,5 metru vysoký a v roce 1925 ho z královédvorského pískovce vysekal sochař František Bílek z Podhorního Újezda. Pomník uprostřed libáňského náměstí byl slavnostně odhalen 6. 7. 1925. Svůj vztah k Husovi vyjádřil Ladislav Šaloun slovy: „Hus — toť strhující, vroucí, kypící duševní proud. Podlehł jsem jeho živelní aktivní síle jako podléháme neodolatelné moci doby, ve které jest nám žítí. Tvořil jsem Husův pomník jako část veliké dějinné epeje, která není dosud ukončena. S nitrem rozpáleným, pobouřeným. To je zdroj a kadlub mého Husova pomníku pražského i hořického. Historicky i umělecky zhavější půda pražská vynutila mi formu pohnutější, kvasící, klidné prostředí půvabného města krásného českého severovýchodu, v jehož zdech jsem našel tolik upřímné úcty k Mistru a tolik čisté spontánní lásky k umění výtvarnému, zejména sochařskému, připustilo kompozici vyrovnanějších tvarů a linií. Při tvorbě pomníku pražského viděl jsem Husův zjev uprostřed živelných bouří, které se po něm v českých zemích rozpoutaly. Vznešený a klidný — byl Hus osou života českého lidu. Rád uvidím své dílo na venkově, uprostřed lidu, který bude ke kamenné postavě Mistrově vzhlížeti s upřímnou, čistou úctou, beze všech malicherných postranních pocitů, uprostřed lidu českého venkova, který ve šlépějích Husových věrně kráčel a přese všechny zloby věků jeho památku zachoval v srdci.“

Začali-li jsme připomínkou Husova kamene v Zelově, podívejme se v rychlosti i jinam za hranice. První na řadě je samozřejmě

Kostnice. U brány Schnetztor, na domě, kde snad měl Hus bydlet u vdovy Fidy, byl prý na počátku 17. století posměšný veršovaný nápis, ale už v roce 1786 byl vztah kostnických občanů k Husovi jiný a na rohu domu byla umístěna Husova busta. Už tam není, ale pamětní deska, kterou v roce 1878 věnovali krajanovi Čechové, je na domě dodnes. Na údajném místě Husova a Jeronýmova upálení byl v roce 1862 pietně postaven žulový balvan, u nějž byly od roku 1865 pravidelně slaveny Husovy dny, iniciované členem městského výboru Karlem Zogelmannem. Brzy poté byla přejmenována kostnická ulice sv. Pavla na ulici Husovu.

V roce 1868 byla postavena Husova socha v německém **Wormsu**. Je součástí pomníku Martina Luthera, který se tu zodpovídal v roce 1521 před říšským sněmem a dovolával se přítom Písma, podobně jako Hus v Kostnici. Autorem pomníku je Ernst Rietschel. Ústřední postavou je 3,5 metru vysoká Lutherova socha, kolem ní jsou zpodobněni sedící další čtyři reformátoři — Petr Valdés, John Wicleff, Jan Hus a Girolamo Savonarola. Okolo potom stojí další čtyři osobnosti a tři alegorické postavy měst.

V 19. století se dostal Hus dokonce i do **Říma**. V roce 1889 tu byl odhalen pomník Giordana Bruna. Došlo k tomu přes odpor papeže Lva XIII. a hojně navštívená manifestace při odhalení sochy byla katolickým tiskem označována za „satanské orgie“, „triumf synagogy“ a „revoluční hydru“ — zejména proto, že iniciátory pomníku byli liberální poslanec Alfred Comandini a římský starosta Ernesto Nathan, původem Žid. Pomník stojí na Campo de' Fiori, na místě, kde se v minulosti pořádaly veřejné popravy a kde byl i Bruno upálen. Autorem je Ettore Ferrari. Na podstavci pod Brunovou sochou je osm medailonů s portréty bojovníků za svobodu svědomí — Jana Husa, Johna Wicleffa, Erasma Rotterdamského, Michaela Serveta, Aonia Palearia, Guilia Vaniniho, Tommase Campanelly a Paola Sarpi.

Mezi největší chrámy ve Skandinávii patří "Frederiks Kirke" neboli "Mramorový chrám" v **Kodani** s úctyhodnou kupolí o rozpětí 31 metrů. Dnes je jednou z charakteristických dominant panoramatu města a patří k nejnavštěvovanějším turistickým atrakcím. Jeho komplikovanou výstavbu začal v roce 1740 architekt Nicolai Eigtved, ale dokončen a otevřen byl až v srpnu 1894. Chrám je obklopen kruhem 14 soch nejvýznačnějších dánských myslitelů a v druhém kruhu, na balustrádě kolem kupole, je dalších 18 soch biblických postav a nejvýznačnějších osobností křesťanských dějin. Právě zde je i socha Mistra Jana Husa se sepjatýma rukama v okovech, vedle sochy Jana Křtitele.

A nakonec ještě jeden pomník za mořem. Postavili ho čeští vystěhovalci, kteří se usadili ve Spojených státech a založili zde v roce 1855 své sídlo **Bohemia**. V roce 1890 se místní „Czecho-Slovak Protective Society“ a „Farmers' Club“ rozhodly vybudovat v novém domově k Husově počtě pomník. Asi 3,5 metru vysoká socha na podstavci byla umístěna na Union Cemetery a zobrazovala tradiční podobu Husa jako reformátora s Bibli v pravé a s kalichem v levé ruce. Byla vytesaná ve Vermontu, stála 1400 dolarů, které byly získány sbírkou mezi americkými Čechy. Odhalena byla 26. září 1893 za účasti místních občanů a 100 delegátů z New Yorku.

Říká se, pomníky jsou od toho, aby je kolemjdoucí nevnímali. Ony samy také vzděky vypovídají více o těch, kdo je tvořili, než o osobnosti, kterou zpodobňují. A stejně tak náš vztah k nim vypovídá víc o nás, než o pomnících samotných. Můžeme se k nim postavit jako k přežitkům minulosti, stejně jako k Husově výzvě k věrnosti Pravdě, která *vysvobodí od hříchu, od ďábla, od smrti duše a konečně od smrti věčné, jež jest odloučení věčné od milosti Boží*. Otázkou je, co je k prospěchu a co ke škodě nám i společnosti, v níž žijeme.

Jan Bistranin

V ZELOVĚ ZA VÁLKY

Sedm dnů před napadením Polska, po podepsání paktu Ribbentrop–Molotov 23. srpna 1939, byly předběžně schváleny hranice. Poslední hřebík do rakve polského státu. Větší část hranice Sovětského svazu tvořila řeka Bug. Kromě části Polska mu připadly pobaltské republiky a Německo si zabralo „zbytek“ Polska, který byl rozdělen na „Varšavskou gubernii“ (Generalgouvernement) a Warthegau; toto území bylo hned přičleněno k Říši, kde původní obyvatelé byli zbaveni občanských práv a mohli být kdykoliv vysídleni. To neplatilo pro Němce ani pro ty, co podepsali volkslistu.

Zelov spadl do říše v oblasti Warthegau. Od našeho domu byla hranice vzdálena asi tři kilometry (u Lobudic). Okolo nás chodily hlídky pohraniční stráže, které se střídaly na hranici. My jsme už měli tu čest patřit do Tisícileté třetí říše.

V blízkosti hranic se vedl pašerácký obchod a na začátku okupace, kdy Němci neměli všechny úřady pod důkladnou kontrolou, tak se „obchodu“ dařilo. Platilo to i pro naše okolí. Přicházel k nám pan Troc, který přinášel z druhé strany hranic tovar (zboží), hlavně kůži na podrážky (branzol). Pana Troce jsme měli všichni rádi, každému něco přinesl. Maminka nerada viděla, když se tatínek napil, ale s panem Trocem mohl, a ještě jim uvařila zgřanku (cukr, karamel, máslo, čokoláda, rum a voda). Vyprávěl nám, jak v pravé poledne přechází hranici a jaké tam mají děti „zabavki“ (hračky). Rádi jsme ho poslouchali, věděl, co chceme slyšet. Při jedné návštěvě pana Troce, tatínek nebyl doma a tovar se musel odnést na „tam ten konec“ k panu Ranšovi. Maminka nám proto k lajblíku připevnila „branzol“ (kůže na podrážky), přikrylo se to „paltem“ (zimníkem). Měli jsme přísně nařízeno nikde se nezastavovat a jít přímo k Ranšům. My jsme se ale zastavili u strejce Nováka. Věděli jsme, že nám tetka namaže chleba se šmalcem: „Sedněte si, kam byste pospíchali.“ Zjistili jsme, že s tou

tvrdou kůží si nemůžeme sednout. Proto jsme bez rozloučení utekli. Určitě nás strejce u maminky pomluvil, že jsme nečekali na chleba se „šmalcem“. Nevím, co tenkrát strejček Novák mamince řekl, v každém případě jsme už pašeráky dělat nemuseli. U Ranšů nám odepnuli z lajbliků branzol a my jsme se mohli chvíli bavit s Ranšovými děvčaty – Maňušou, Jaňušou a Aňušou. Později se ukázalo, že to byly jedny z nejhezčích dívek z „tamtoho konce“ – skoro jako z „našeho konce“.

Ta nedaleká hranice u Lobudic trvala velmi krátce. Myslím do 28. 9. 1939, kdy se Pakt Ribbentrop–Molotov doplnil tajnou dohodou o posunutí hranic ve prospěch území Warthegau až k Belchatovu. Náš pan Troc měl snoubenku z Lobudic, ona sloužila jako uklízečka na žandarmerii. Když se pan Troc dlouho neukázal, mysleli jsme, že ho asi Němci chytili. Později jsme se dozvěděli, že ho Němci zastřelili u domu snoubenky, kterou po osvobození ostříhali do hola a byla viděna v lágru s ostatními Němci v bývalých kasárnách u „Doliků“.

Po obsazení Polska německou a sovětskou armádou nastala jakási konsolidace a klid k „řešení“ židovské otázky. Byla zakládána ghetta, kde byli soustředěni Židé z celého okolí, (o tom píšu v jiné vzpomínce). Tyto změny přinesly přísnější kontrolu osob a zjišťování původu každé osoby až do třetího kolena. Skoro každý přestupek byl trestán koncentračním táborem, odkud se málokdo vrátil.

Němci v té době přebudovali Jersákovu textilku na věznici. Prý tam byli nepolitičtí vězňové, nacisté to moc nerozlišovali. Podle jejich zákonů ani nemuseli. Vedle našeho domu měl soused připravené vyhašené vápno na stavbu. Přišli dozorcí s uvězněnými, vápno vykopali a použili na vysokou zeď okolo věznice. Při práci venku mimo věznici se snažili nejbližší sousedé, hlavně sousedky, vězňům pomáhat potravinami, chlebem a čajem, nic jiného nebylo. Když už to byla skoro

manifestační pomoc, tak to dozorcí zarazili. Na tehdejší poměry se dozorcí chovali slušně.

Na území Warthegau, tedy ve Třetí Říši, jsme neměli skoro žádná práva, ale jedna výjimka přece byla – poštu mohli používat všichni. Jak byla pošta cenzurována, to nevím. Byli jsme ale ve stejném státě jako Protektorát Čechy a Morava. Bratr byl ve styku s hudebním nakladatelstvím firmy Boháč v Praze, odkud mu posílali noty na nové i starší „šlágry“ (od Vejvody, Hašlera i národní písně) a někdy i knihy: Zlatovláska, Ivánko z Polonin, Ferdův slabikář s Broukem Pytlíkem a Sekorovými ilustracemi. Pro nás bylo všechno vzácné, co bylo česky napsané.

Bratr se chodil k panu Jaszczakowi učit hrát na housle, ale ve 40. roce to Němci zakázali. Na další nástroje (mandolína, kytara, harmonika) se naučil sám. Častokrát v létě na lavičce před domem s Karlem Novákem koncertovali. Na repertoáru byly mimo jiné písničky: Ta naše písnička česká, Nám je to jedno, my peníze nemáme (na desce ji zpívají kluci Blahníkovi), Za naší alejí švestky se válejí, Mámy, vy naše české mámy, Chaloupky pod horama, Šly panenky silnicí, Všechno na světě pomine a Nejsmutnější loučení je s mámou. Tu jsem slyšel zpívat u Arbeitsamtu, když na nákladních autech odváželi mládež na nucené práce do reichu. Připadalo mi to, jako když se odjíždí do války. Snad proto, jak se s nimi rodiny loučily.

Takových korespondentů, co měli spojení se starou „vlastí“ bylo určitě více, v některých rodinách si nechali poslat i gramofon a nejnovější desky.

Na závěr se ještě vrátím k paktu Ribbentrop–Molotov. K doplnění tajné dohody o posunutí hranic asi o 30 km na úkor Varšavské generální gubernie došlo na návrh Sovětů s tím, že polský stát by měl navždy zaniknout. Bohužel, po druhé světové válce zůstaly sovětsko-polské hranice tak, jak je Molotov s Ribbentropem navrhli.

Josef Mundil

NÁVRAT DO ČECH

Válka skončila, ale žádná radost ze života. Všechno bylo na lístky, i když jsme měli některé věci jako chleba, mouku, brambory, ale to nebylo všechno. Všechny úřady v Zelově byly obsazeny Poláky. Často přicházely kontroly, kolik máme obilí, že ho musíme odevzdat státu. Prase se nesmělo zabít. Na všechno muselo být povolení, a to Čechům nedali. Měl jsem prase asi 100 kg, zlámalo si nohu, zabít jsem ho nemohl. Musel jsem ho odvézt na jatka a dostal jsem z něho jenom tu zlomenou nohu. Tvořily se bandy a okrádaly Čechy, měly zbraně, co posbíraly po vojácích, kteří dezertovali z armády. Bylo to strašné. V noci se hlídalo, ani se nespalo. Muselo se hlídat, jestli nepřijde nějaká banda a neokrade nás a ještě navíc nezmlátí. Jako to udělali strýci Hejzlarovi. Zmlátili ho, několik žeber měl zlomených, a potom navíc celou rodinu poházeli do sklepa a sklep zavřeli. Byly to těžké chvíle. Pořád jsme přemýšleli, jak ten život půjde dál.

A tehdy nastala nečekaná věc, která velkou měrou změnila dosavadní běh našeho života. Dostali jsme příležitost přestěhovat se do Čech, abychom pomohli obsadit pohraničí. Nevím přesně kdy, ale jen to, že to bylo v létě 1945. Někteří se jeli hned podívat, kde by bylo možné se usídlit. Chtěli jsme, abychom mohli být ze sboru pohromadě, ale nestalo se tak. Někteří z města chtěli zase do města a z vesnice zase chtěli na vesnici. Z města hledali, kde je tkalcovství, protože v Zelově se tkalo, byly tam továrny, kde se vyráběla látka. Tak našli místa, a to Šumperk, Liberec a Cvikov. Tak to byla tři hlavní města, další bylo Nové Město pod Smrkem a také Benešov. Nejdříve se stěhovali jednotlivci nebo některý muž si našel místo, a potom přijel pro rodinu. Hlavní stěhování nastalo na podzim 1945 a to v říjnu a listopadu. To jsme se rozhodli i my Češi z Požděnic, že pojedeme. Začali jsme něco prodávat. Prodali jsme nový nábytek, šicí stroj. Také jsme

pronajali pole a jako poslední jsme prodali krávu. Všechno se to dělalo tajně, aby se to nikdo moc nedověděl, aby nás nepřišli okrást o peníze. Mnoho věcí jsme tam nechali. Z Požděnic do Zelova jsme odjžděli večer 17. října 1945. Přijel pro nás jeden pán ze Zelova, známý dědečka Pospíšila. Přijel s koňmi, naložili jsme věci a odvezl nás do Zelova k dědečkovi Pospíšilovi. Tam jsme přenocovali a ráno 18. října jsme stejným potahem jeli dál na nádraží. Všechno jsme měli sbalené do plátěných pytlů. Vzali jsme si to nejnutenější co bylo potřeba, peřiny, prádlo a šatstvo a nějaké přibory jako lžíce a vidličky, ostatní věci jsme nechali. Na voze jsme jeli já s maminkou a děti. Miruška měla 5 let a Blahoš 7 měsíců. Jela babička Matysová, bratr Karel a dědeček s babičkou Pospíšilovou a také Jiří. Ani jsme se všichni na vůz nevešli, seděly na něm děti a ženy, ostatní šli pěšky. Na nádraží jsme jeli dost daleko, snad asi 20 km, do Kozub, to je za Laskem. Než se zajelo na nádraží, mnoho lidí okradly bandy. Jelo se přes lesy a tam ty bandy přepadaly. Ale naší rodině tehdy nevzaly nic. Ze Zelova jsme odjžděli na černo, bez nějakého povolení nebo odhlášení na úřadu, a také bez pasu. Jelo nás několik nákladních dobytčích vagónů. Už si nepamatuji přesně kdo jel, jen některé rodiny – Matysova, Mundilova, Najmanova, Podrackých, Tomšova, Hovorkova, Pospíšilova, Němečková a další.

To bylo prošení a podplácení, až jsme mohli opustit nádraží. Netrvalo dlouho a zase jsme stáli uprostřed lesů. Ptali jsme se, proč nejedeme, prý že se musí mazat, že to nejede. Tak jsme museli mazat penězi. Pamatuji si, jak Miloš Najman sbíral od všech peníze, aby si mohl strojvedoucí namazat kapsu, a zase se jelo dál. Než jsme zajeli do Katovic, stalo se to vícekrát, a co strachu jsme zažili, když po vagónech stříleli. Seděli jsme na pytlích v dobytčích vagónech, po několika rodinách v jednom vagónu. Zavřeli jsme se, aby nikdo nemohl do vagónu, když vlak zastavil. V Katovicích na nás čekal zmocněnec české vlády,

který nás přebíral a převezl přes hranici. Tam jsme dostali trochu najíst. Nejhůře bylo malým dětem, cesta trvala několik dní.

Když jsme se dostali na českou stranu, tak jsme si oddechli. Na první zastávce v Bohumíně jsme zastavili a tam už jsme měli připravené občerstvení, teplou kávu a housky. Některé ze starších babiček plakaly radostí, že jsme na české zemi. Na tom nádraží se nám ztratila babička Hovorková. Šla někam hledat záchod, a než přišla, vlak odjel. Z Bohumína jsme přijeli do stanice Suchdol nad Odrou. Několik rodin odjelo do Šumperku, několik jich zůstalo v Suchdole a nás ostatní zavezli do repatriačního (sběrného) tábora do Ďáblic u Prahy. Přijeli jsme tam 23. října. Byly tam takové malé dřevěné baráčky. V jedné místnosti nás bylo ubytováno několik lidí. Maminka šla ze všeho nejdřív vykoupat malého Blahoše, týden se nekoupal, byl celý červený, opruzený.

V Ďáblicích jsme byli asi 14 dní. Jeden den byl krásný slunečný. Bylo to na Dušičky, tak jsme se šli podívat na hřbitov, jak je krásně ustrojen. U nás v Polsku se to nedělalo. V Ďáblicích jsme se měli dobře. Nic jsme nemuseli dělat a jíst jsme dostávali. Z Ďáblic nás 7. listopadu odváželi nákladními auty na nádraží do Prahy a odtud na Tepelsko, do městečka Černošína. Ještě něco k tomu převozu nákladními auty. Korby aut byly naložené zavazadly. Převážně to byly plátěné pytle a kufry. Když jsme jeli přes Prahu, v jednom místě jsme jeli blízko chodníku, na kterém stál strom. Jeden pytel byl trochu vystrčen, o ten strom zavadil a natrhl se. Byly v něm vlašské ořechy, nitě na šití a ještě nějaké drobné věci. Auto zastavilo, a než jsme z něho slezli, už někteří lidé sbírali co bylo na chodníku a strkali si do to kapes. Jiní jim nadávali, proč nám to berou. Mnoho věcí se nám ztratilo.

Když jsme přijeli do Černošína, tak tam přidělovali usedlosti. Na nás se v Černošíně nedostalo. Zavezli nás asi 10 km na vesnici, jmenovala se Lažany. Když jsme tam přijeli, byli jsme s maminkou zaražení. V Lažanech

se nám nelíbilo. Uprostřed vsi bylo prostranství, které namísto pěkného náměstí tvořil rybník pro husy a kachny, které se do toho rybníka z celé vesnice scházely. Dostali jsme velkou usedlost. Dřevěný dům a hned vedle velký chlév. Bylo tam mnoho krav a dva koně. Když jsme tu usedlost uviděli, zhrozili jsme se, nelíbilo se nám tam. Maminka začala plakat, že tam žít nechce. Rozhodli jsme se, že odjedeme. Byli s námi Hovorkovi a dědečky Pospíšilovi. Odjet, ale kam, vždyť jsme Československo neznali. Hovorková povídala, že má bratra Rudolfa Dedeciuse, který bydlí ve Cvikově. Tak jsme se rozhodli, že pojedeme tam. Němec, místo kterého jsme měli bydlet, nás odvezl na nádraží v Lažanech. Přijeli jsme tam večer s mnoha zavazadly. Vedoucí nádraží nadával, kam chceme večer odjíždět. Jeli jsme do neznáma, cestu jsme vůbec neznali, ale všechno dobře dopadlo. Na druhý den večer jsme přijeli do Svoru, asi 6 km od Cvikova. Ze Svoru jsme museli jít pěšky, tam nic nejelo. Cesta byla obtížná a byli jsme už unavení. Maminka nesla tašku a Blahoše. Já jsem nesl kufr a Mirušku. Miruška už měla 5 roků, ale nemohla jít, měla vřed pod kolennem, chvílemi ale jít musela. Cestou jsme přemýšleli, jak najdeme Dedeciuse, je večer všude tma. Adresu jsme žádnou neměli. Věděli jsme jenom, že bydlí ve Cvikově. Když jsme se blížili ke Cvikovu, najednou jsem slyšel zpěv, ten známý hlas. Hovorková povídá: „To je Rudolf.“ Tak jsme přidali do kroku a dohonili jsme ho. Ano, byl to Rudolf Dedecius, tak jsme měli po starosti. Zavedl nás k nim. Měli několik místností, tak jsme se tam všichni vešli. Na druhý den, když jsme si odpočinuli, jsme přemýšleli, co dál. Ve městě jsme být nechtěli. Dedecius nám říkal, že musíme jít na okres, že nám něco přidělí. Tehdy byl okres v Jablonném, tak jsme se tam s Hovorkou vypravili. Přidělili nám zemědělské usedlosti v Brništi. Podle zápisníku, který si vedl dědeček Pospíšil, jsme 17. října 1945 odjeli z Požďenic a 15. listopadu jsme se teprve zabydleli v Brništi.

Skoro celý měsíc na cestách. Nebylo to lehké cestování i s malým sedmiměsíčním dítětem. Ale Pán Bůh byl vždycky s námi a On nás vedl i přes všelike potíže.

Dlouho jsme odpočívat nemohli, hned jsme se dali do práce. Krmit krávy a dojit. Jíst bylo co, měli jsme mléko, vajíčka. A pšenice na půdě byla taky, tak jsme dostali poukaz na mletí a chleba bylo dost. Ještě v listopadu jsem sel žito. Pomalu jsme si začali zvykat na nové bydliště a nové lidi okolo nás.

Když přišla neděle, naše malá Miruška povídá: „Tati, kam půjdu do nedělní školy, tati kam půjdeme do shromáždění?“ Tehdy jsem neměl slov, co bych mohl odpovědět, a přemýšlel jsem o tom. Vždy jsme si přáli, abychom byli tam, kde budou věřící a kde bude shromáždění. V Brništi jsme byly tři rodiny. Já s rodinou, Karel s babičkou, rodina Hovorkova, dědeček Pospíšil, a to bylo všechno. Nikde o žádném sboru jsme nevěděli. Zanedlouho přijeli ještě Pospíšilovi a Němečkovi. A v ten čas jsem se rozhodl, že musíme začít mít shromáždění. Tak první shromáždění jsme měli na Štědrý večer u strýců Němečků. Nikdy jsem na shromáždění nekázal, ani v mládeži v Zelově, po prvé v Brništi. Měli jsme z toho radost. Děti říkaly básničky a měli jsme se jako v Zelově, jenom nás bylo pořád málo. Na prvním štědrovečerním shromáždění nás bylo 14 dospělých a 8 dětí.

Josef Matys

BISKUP OSKAR SAKRAUSKY

24. 3. 1914 – 10. 2. 2006

V knize „Pozváni do Slezka“ je mezi exulantskými rodinami v Münsterbergu uvedena rodina Zákravských a v knize „Více sluší poslouchati Boha než lidí“ zmiňuje Edita Štěříková potomka této rodiny dr. Oskara Sakrauskyho. Píše: „Svých exulantských kořenů si byl například vědom dlouholetý biskup rakouské luterské církve dr. Oskar Sakrausky (1914-2006), jehož předkové prošli v roce

1742 Münsterbergem a patřili k zakladatelům Husince v pruském Slezsku.“ Po jeho úmrtí v roce 2006 vyšla ve sborníku Carinthia (196/2006), vydaném dějepisným spolkem Korutan, vzpomínka, z níž jsme vybrali podstatné věci, abychom čtenáře s tímto potomkem exulantů seznámili. Autorem je historik Karl W. Schwarz.

V pátek 10. února (2006) zemřel ve vysokém věku ve Fresachu emeritní biskup evangelické církve a. v. v Rakousku, Dr. theol. h.c. Oskar Sakrausky.

Společnost církevních historiků v něm ztratila nadaného člena, teologického vykladače dějin. Dbal o to, aby v rámci církevní historie nepřišly zkrátka „příběhy zbožnosti“. Kdo někdy navštívil toleranční modlitebnu ve Fresachu a zažil Sakrauskyho jako správce tamního diecézního muzea, ví, o čem je řeč. Muzeum mu sloužilo jako místo zvěstování. Rád vzpomínal na Lutherova žáka Matthiase Flacia Illyrica (1520-1575) z Albony v Istrii, jehož spis Magdeburger Centurien přibližuje začátky psaní církevních dějin. Dovolával se toho, aby historie církve nebyla jen strohou kronikou, ale aby pomocí teologických klíčů byla spojena s výkladem Písma svatého. Při provádění muzeem také vždy zaznívalo jeho kázání, ve kterém se zaměřil na víru a zbožnost v historii i v současnosti.

Podle místa narození nebyl Korutanec. Narodil se v Linci jako syn faráře, vyrostl v Praze a tam maturoval na německém gymnáziu. Českoněmecké prostředí na německé evangelické faře v Jirchářích v Praze podstatně ovlivnilo nejen krásnou charakteristickou barvu jeho řeči, ale také jazykový cit a kulturní uvědomění. Jako důchodce se věnoval genealogickému bádání. Přes dědečka, který se vrátil z Pruska do Prahy, postupoval dál a objevoval původ své rodiny. Byli to čeští předkové pocházející z malé osady Zákraví nedaleko Nového Města nad Metují. Hroby jeho předků Zákravských jsou na hřbitově u dřevěného kostela ve Slavoňově. Po porážce protestantských stavů v roce 1620 museli Čeští bratři opustit zemi. Tak se dostali

jeho předkové přes Pirnu do Friedrichova Hradce v pruském Slezsku, kde bylo jejich jméno poněmčeno.

Dědeček se vrátil zpět do Čech v 19. století. Protože nedostal vytoužené místo na české evangelické škole v Čáslavi, našel si uplatnění na německé evangelické škole v Praze. Jeho syn, také Oskar (1882-1933), se už narodil v Praze a působil tam jako farář (1916-1922; 1925-1933).

I Oskar Sakrausky III. se věnoval studiu teologie – na teologické fakultě v Erlangen a potom ve Vídni, kde studovali bohoslovci Německé evangelické církve v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. První a poslední církevní prezident této církve D. Erich Wehrenfennig (1872-1968) ho v Jablonci nad Nisou ordinoval k duchovenské službě. Poté působil jako vikář v kostele sv. Michala v Praze, ale už na podzim 1939 byl povolán k vojenské službě. Účastnil se válečného tažení a ocitl se v ruském zajetí, odkud byl propuštěn až v roce 1949. Od roku 1950 působil v Evangelické církvi a. v. v Rakousku ve sborech ve Wallernu, Kindbergu, Bleibergu a Trebesingu. Ve Wallernu se Oskar Sakrausky oženil s učitelkou Herthou Strzalkovskou, měli dvě děti: Oskara (*1952) a Gretu (*1954).

V roce 1962 byl synodem zvolen vrchním církevním radou a v roce 1968 se stal biskupem Evangelické církve a. v. v Rakousku. Tento úřad zastával až do odchodu do důchodu v roce 1983. Jako 69letý přesídlil do Fresachu.

Toleranční sbor v Bleibergu (založený 1783) v něm vzbudil zájem pro církevní dějiny. Přesněji řečeno to byl rukopis prvního tolerančního faráře sboru Georga Carla Friedricha Steinhäüßera, co ho přivedlo ke zkoumání církevních dějin. Nalezený rukopis se Sakrauskymu stal podnětem k sepsání historie farního sboru, která byla vydána k 175. výročí jeho založení.

Ke sboru v Bleibergu patřila sborová stanice Zagoriče, jediný evangelický sbor v oblasti korutanského Slovinska. Farář

Steinhäüßer v kronice popisoval své první setkání s „lidmi za kopcem“, (jak nazývá obyvatele Zagoriče), kteří nerozuměli německy, používali Bibli ve svém jazyce a zpívali staré žalmy. Zmiňoval modlitební knihu od Johanna Habermanna (1516-1590), kterou do slovinštiny v roce 1579 přeložil Johann Tultschak, a kterou v roce 1784 nechali obyvatelé Zagoriče znovu vytisknout v Klagenfurtu. Kolem roku 1790 bylo k dispozici více než dvacet různých slovinských reformačních spisů. Kvůli slovinským farníkům se Steinhäüßer naučil slovinsky.

Oskar Sakrausky, jako Steinhäüßerův pozdější nástupce, také působil v této sborové stanici a zabýval se zevrubně slovinskou kulturou. V roce 1960 vydal knihu „Dějiny protestantského sboru v různojazyčném prostředí jižních Korutan“, kde dokládá souvislost sboru v Zagoriče s reformačním hnutím. Ukazuje, jak zde byla uchována díky Primoži Trubarovi (1508-1586) luterská slovinská literární kultura, která jinde padla za oběť protireformaci. Sakrausky spis věnoval vzpomínce na otevření evangelického diecézního muzea ve Fresachu (25. září 1960), vůbec prvního evangelického muzea v Rakousku. Díky Sakrauskyho péči muzeum uchovává vzácná slovinská evangelická vyznání víry, postily, sbírky kázání, Bible, zpěvníky, katechismy – mezi nimi unikátní slovinský katechismus z roku 1580, který byl pravděpodobně na příkaz zemských stavů přeložen Georgem Dalmatinem a vytištěn Johannesem Mannelem v Lublani. Jako odborník na život a dílo Primože Trubara získal Sakrausky mezinárodní věhlas a byl pozván ke spolupráci univerzitami v Tübingen, Lublani a Klagenfurtu. Na třetí konferenci slavistů univerzit v Klagenfurtu a Lublani v roce 1983 referoval o slovinském protestantismu. V roce 1986 uspořádal v rakouské Národní knihovně výstavu „Primože Trubar – reformátor zapomenuté církve v Krainu“.

Věnoval se 16. století, historii reformace v Korutanech a Krainu, Matthiasi Flaciovu Illiricovi a jeho žákům, působícím v Korutanech.

Výsledky jeho bádání měly být zpracovány a souhrnně vydány. Povolání k zodpovědné práci ve vedení církve ve Vídni (1962) to znemožnilo. Vyšly jen jednotlivé statě ve sborníku Carinthia, v ročence o dějinách protestantismu v Rakousku, v ročence muzea ve Villachu a v různých dalších sbornících. V roce 1981 byly jeho práce vydány ve sborníku o dějinách protestantů ve vnitřním Rakousku a také jako zvláštní korutanský památný spis ke dvoustému výročí vydání tolerančního patentu (Carinthia ročník 171/1981). V témže roce uspořádal společně s Irene Lenk ve Slavnostním sále Národní knihovny výstavu „Evangelíci v Rakousku – 200 let od vydání tolerančního patentu“ a vydal průvodce památkami „Evangelické Rakousko“ kde články týkající se Korutan pocházejí přímo z jeho pera. V roce 1983 připravil ve Slavnostním sále další výstavu „Martin Luther – křesťan“.

Roky na odpočinku byly opět věnovány především muzeu ve Fresachu. O tamější sbírky se staral spolu se svojí chotí. V roce 1986 vydal „Dějiny farního evangelického sboru v širším okruhu Villachu“ a v roce 2001 „Od toleranční modlitebny k evangelickému kostelu ve Fresachu 1781-2001“, za což mu bylo uděleno čestné občanství Fresachu.

Až do konce života předsedal fresachskému muzejnímu spolku, velice aktivně působil ve Společnosti Johanna Mathesia, která se věnuje dějinám reformace v českých zemích a ve Společnosti pro dějiny protestantismu v Rakousku. Obě společnosti mu udělily čestné členství, univerzita v Ženevě mu udělila čestný doktorát teologie. U příležitosti jeho 80. narozenin mu byla věnována kniha „Církev v proměnách“ (vydaná Petrem F. Bartonem, Vídeň 1994), která obsahuje také bibliografii jeho prací v letech 1958-1993. Pokračování bibliografie 1994-2006 vyšlo v ročence Dějiny protestantismu v Rakousku, (ročník 122, 2006).

Překlad Jana Kubaňová

MALÝ PRŮVODCE VELKOU HISTORIÍ

Malé toulky Litomyšlí

Litomyšl je městem, ve kterém spolek Exulant připravuje Mezinárodní konferenci věnovanou problematice exilu s názvem „Exulanti, vyhnanci, uprchlíci“. Termín jednání je stanoven na 14. – 16. října 2016 do prostor Evropského školícího centra v areálu zámeckého pivovaru. To je tam, kde se dne 2. března 1824 narodil Bedřich Smetana. Jeho tatínek, sládek František, dal ze samé radosti na nádvoří vyvalit sud piva pro celou zámeckou čeládku hraběte Vladštejna-Vatenberka. Později, už slavný syn, tento mok oslavil ve sboru nejslavnější české opery Prodaná nevěsta: „...to pivečko je nebeský dar, vše psoty a trampoty vede na zmar...“. Smetanovi ovšem už věděli, že se jim narodí syn. Maminka Barborka měla totiž sen, ve kterém se jí zjevil anděl a radostně oznámil, že bude mít syna. Mají mu dát pěkné české jméno Fridrich, dopřát hudebního vzdělání, a stane se z něho slavný hudebník. Dospělý, a už opravdu slavný Bedřich Smetana, vzal předpověď vážně a celému národu v opeře Libuše sdělil: „...necht' se stane cokoli... můj drahý národ český neskoná, on všechny pekla hrůzy slavně překoná...“ Jsem přesvědčen, že zástupy našich exulantských předků se zasloužily o naplnění tohoto proroctví.

Budeme se setkávat na „Olivetské hoře“ – to je dnes zámecké návrší nad říčkou Loučnou a historickou Litomyšlí. Bylo zapsáno na Seznam světového kulturního dědictví UNESCO v roce 1999. Podle latinsky psané Kosmovy Kroniky české tu ve století 10. stálo Slavníkovské hradiště. Později bylo obsazeno benediktýny a roku 1145, za panování krále Vladislava II., sem přivádí olomoucký biskup Jindřich Zdík, podle některých badatelů syn kronikáře Kosmy, premonstráty. Premonstráti dali městu i jeho znak – stříbrnou lilii v červeném poli, ovšem původní barvy byly zlatá lilie v modrém poli.

Za panování Přemysla Otakara II. se Litomyšl v roce 1259 stává královským městem. V době panování Karla IV. je nutné pražské biskupství povýšit na arcibiskupství. Proto v roce 1344 se v Litomyšli zakládá biskupství. Ve stejném roce je na stolec sv. Vojtěcha dosazen Arnošt z Pardubic a stává se tak prvním českým arcibiskupem. Prvním českým kardinálem se stává až jeho nástupce Jan Očko z Vlašimi. Jedním z představených nového biskupství byl i Jan Železný, v literatuře psán také jako Ioannes Germanus, zastánce „světského panování církve“ a jeden z hlavních žalobců proti M. Janu Husovi na koncilu v Kostnici. Spíše než duchovní byl voják, a sám se účastnil několika tažení proti husitským vojskům. Premonstráty nahradili augustiniáni a nám se dochoval do současnosti kostel Povýšení sv. Kříže. Je zde pochován vzdělaný litomyšlský biskup Jan ze Středy. Zcela nově jsou postaveny varhany co mají 3600 píšťal a posluchači se z jejich zvuku mohou těšit na koncertech festivalu Smetanova Litomyšl. Biskupství zaniklo dobytím Litomyšle vojsky pražanů a táboritů. Po roce 1432 se novými pány města stává rod Kostků z Postupic. Mají v erbu zlaté hrábě v modrém poli. Dnes se jejich pozměněný erb stal znakem města Brandýs nad Orlicí.

Vilém Kostka z Postupic byl i členem českého poselstva na koncilu v Basileji. Jiný téhož rodu, Albrecht, tehdy fojt v Dolní Lužici, vedl roku 1464 poselství krále Jiřího z Poděbrad do Paříže, aby přesvědčil francouzského krále Ludvíka XI. o důležitosti „smlouvy o přátelství a spojení obou království“.

Období vlády Kostků z Postupic je rovněž jedním ze skvělých vzepětí činnosti Jednoty bratrské. Jak známo, Jednota bratrská byla založena v roce 1457 v Kunvaldu na Liticím panství Jiřího z Poděbrad. Už po 18 letech se v Litomyšli zakládá jeden z prvních bratrských sborů. Členové se usazovali v podhradí a v místech, kde je dnes Poštovní úřad, stál „profesní“ dům Jednoty, kde bydlel i její biskup Jan Augusta. Na domě je pamětní deska. Po vyhnání Českých bratří na

stejném místě stávala stará pošta, kterou známe z novely Aloise Jiráska „Na staré poště“.

Prvním správcem litomyšlského sboru byl Jan Táborský (+1495). V těchto letech se na velmi dobrodružnou výpravu na Východ vydává skupina bratří, ve které je i Martin Kabátník. Mají zjistit, zda se v posvátných biblických krajinách nacházejí sbory žijící po způsobu prvotních křesťanů. Je zajímavé, že účastníci výpravy získali doporučující listy od krále Vladislava II., a to na přímluvu Bohuše II. Kostky z Postupic. Martin Kabátník se vrátil z cest v roce objevení Ameriky 1492, zemřel v Litomyšli 1503 a v roce 1518 byla vydána zpráva o jeho putování. Výtisk se však nedochoval. Teprve v roce 1539 je znovu vydán pod názvem Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta. Dalším správcem se stal vzdělaný Vavřinec Krasonický, spolupracovník biskupa Lukáše Pražského, autor díla „O učených“, ve kterém zdůrazňuje význam vzdělání. Je rovněž spoluautorem „Apologie“ – obranného spisu Jednoty proti jejímu pronásledování. V letech 1504 – 1506 začíná pracovat bratrská tiskárna a jejím tiskařem je Pavel z Meziříčí, označovaný také jako Pavel Olivetský, impressor z Olivetu. Vychází zde mimo jiné i traktát Martina Luthera, polemizující o teologii českých bratří s odpovědí biskupa Lukáše Pražského. Tiskárna stála v místech nynější zámecké zahrady naproti budově současného muzea.

Zlatou érou Jednoty v Litomyšli, a zcela jistě jedním z vrcholů její působnosti, byla činnost biskupa Jana Augusty, který se mimořádně zasloužil o českou vzdělanost. Za jeho působení byl v Litomyšli zřízen bratrský archív i s knihovnou, ale požár roku 1546 valnou část zničil. Moderním pohledem lze jeho snahy jako biskupa Jednoty hodnotit jako ekumenické. Usiloval o sblížení s českou církví – utrakvisty i s evropskou reformací. Snahy nebyly naplněny jistě i pro neústupnost utrakvistických kněží, ale možná se tak zachovala originalita Jednoty i evangelická církev v Čechách. Teologické spisy

Jana Augusty oslovují nyní jenom znalce, ale ve zpěvníku ČCE jsou stále jeho písně uvedeny a zpívány: Ej nuž lační, žízniví (462), Všichni hříšní k vodám pojd'te (463), Snažujme se ve všem právě (477)...

Vítězství Ferdinanda I. ve šmalkaldské válce mu umožnilo radikální vypořádání s českými odbojovými stavy, městy i Jednotou. Ta byla zakázána, na biskupa vydán zatykač, a byl skutečně zatčen i se svým pomocníkem, mladým knězem Jakubem Bílkem. Okolnosti jeho zatčení velmi poeticky popisuje A. Jirásek ve Starých pověstech českých. Vypravuje legendu, kdy biskup pracující v lese si chtěl utířit zpocené čelo hedvábným kapesníkem. Ten ho prozradil dozírajícímu drábovi. Kdepak by se nějaký nádeník vzmožil na kapesník a taky, co by s ním asi dělal? Pravda je taková, že byl zrazen svým litomyšlským sousedem, vylákán na tajnou schůzku do lesů u Sloupnice a tam zatčen. U silnice ze Sloupnice do Jehnědí je pomníček k této události i s datem 25. 4. 1548. Oba byli vězněni na hradu Křivoklát, biskup dlouhých 16 let. Jakub Bílek byl po 13 letech propuštěn. Ve stejném čase žila na hradě tajná manželka arciknížete Ferdinanda Tyrolského, krásná Filipina Welserová, a na její přímluvu oba vězni mohli společně trávit Velikonoce roku 1561. V hradním muzeu je k vidění plátno malíře Alfréda Seiferta, zobrazující rozmluvu Filipiny s Janem Augustou v žaláři.

Podle historických pramenů odjelo v roce 1548 asi 150 osob na 70 vozech do exilu, do polské Poznaně a jistě i do Lešna. Poslední loučení bylo bez jakýchkoli pochybností na nedalekém tajném Růžovém paloučku. Po 80 letech Ferdinand II. vyhnal ty, kteří tu ještě zbyli.

Po Bílé hoře se novými majiteli Litomyšle a okolních panství po Karlu st. ze Žerotína stává rod Trauttmansdorffů. Zámecké návrší po Jednotě bratrské obsazuje piaristický řád. Jeho činnost je tak důkladná, že po vydání tolerančního patentu se k nově povoleným náboženstvím nehlásí z Litomyšle nikdo.

Proběhla staletí a my stojíme stále na zámeckém návrší. Pojdme pomalu alejí vzrostlých stromů k pomníku Mistra Aloise Jiráska od Mistra Vincenta Makovského v roce 1959. Cestou nakoukněme k základům „horního města“, kde žila bratrská komunita a měla tam i svůj hřbitov, kolem piaristického vzdělávacího ústavu a vzpomeňme pány filosofy i jejich slečny pannu Mārinku, Lotty, Lenku, zajisté i aktuára Roubínka s jeho obrazem krále Heroda. A protože Litomyšl jsou také lázně ducha, dojdeme k prameni Jana Augusty. Je v místech, co jsou spojena s jeho litomyšlským pobytem. Na náměstí pokyneme Bedřichu Smetanovi, stojí nakročen směrem ke Svitavům, a tím autor pomníku Jan Štursa trošičku škádlí své litomyšlské.

Ještě nesmíme minout pomník Jana Amose Komenského, stojí na jeho náměstí před pedagogickou školou, jmenuje se „Orbis terrarum“, byl odhalen ve stejný den jako památník Českých bratří na Růžovém paloučku, 19. června 1921. Také autor je týž – Alois Metelák.

Zastavili jsme se jenom na chvílku v Litomyšli s Českými bratry. Příště už s exulanty.

Josef Čáp

ZÁJEZD 2016

Jezdíte rádi na zájezdy? Na léto 2016 opět jeden připravujeme, tentokrát na západní Slovensko. Možná si ani neuvědomujeme, že to byla oblast, kde našly svůj azyl tisíce nekatolíků v 16. až 18. století. Nebyla to jednodílná skupina. Setkali se zde protestanté luterského i kalvínského zaměření, utrakvisté, příslušníci Jednoty bratrské i křtenci (anabaptisté – habáni, hutterité). Křtenců zde bylo podle odhadů asi 20 až 30 tisíc a značně ovlivnili náboženský i hospodářský život na těchto „kopanicích“. Těmito místy procházel i J. A. Komenský v roce 1650 při své cestě z Lešna do Sedmihradska, kde pak působil několik let. Podle všeho se na západním Slovensku

setkal i s hutterity, kteří měli rozvinuté školství. Zejména však navštívil sbory Jednoty bratrské v této oblasti a nějakou dobu se zde i zdržel.

Skalica, Senica, Sobotište, Myjava, Vrbovce, Trenčín, Púchov a mnohá další místa patří k útočištím pro víru pronásledovaných nekatolíků, kteří se sem uchýlili zejména z Moravy, ale třeba i z jižních Čech. Řada těch, kteří na Moravě zůstali, zde nacházela duchovní posilu.

Sobotiště je místem spojovaným zejména s křtenci. Nejzachovalejší, rozsáhlý habánský dvůr (22 staveb) najdeme však ve Velkých Levárech.

Nelze opomenout ani Starou Turou, kde sestry Kristína a Mária Royovy založily Domov bielych hláv. Zde žila řadu let i známá básnířka Marie Rafajová.

Není bez zajímavosti, že tato oblast je stále převážně evangelická, i když Slovensko je především katolické.

Vydejte se s námi do těchto končin ve dnech **24. až 26. 6. 2016** (pátek až neděle). Podrobný program, cena, místo odjezdu a návratu, termín závazných přihlášek a další nutné informace budou uvedeny v předvelikonočním věstníku a na našich stránkách <http://exulant.evangnet.cz>. Místo a dobu odjezdu autobusu se pokusíme stanovit tak, aby to bylo pro vás dostupné. Proto **prosíme o předběžné přihlášky do konce listopadu 2015**, nejlépe na naši emailovou adresu <exulant@evangnet.cz>.

Před zájezdem bude užitečné se podle možnosti seznámit alespoň trochu s historií

náboženských exulantů v této oblasti pomocí literatury – např. E. Štěříková: Stručně o pobělohorských exulantech (Kalich Praha, 2005 pro o. s. Exulant), W. R. Estep: Příběh křtenců (BJB Praha, 1991), G. Noel Vose – přednáška Anabaptisté v Evropě, zejména na území Československa, a jejich teologický odkaz (Sborník 100 let života víry, BJB v ČSSR, 1990) atd.

Dobroslav Stehlík

ZÁVĚREM

Činnost zapsaného spolku EXULANT je financována pouze z dobrovolných příspěvků členů a příznivců. Pokud chcete na naši činnost přispět, uvádíme naše bankovní spojení, které zůstává nezměněno: **číslo účtu 209898309, kód banky 0800.**

Podmínkou členství ve spolku Exulant není osobní „příslušnost“ k exilu, resp. návratu. Do svých řad zveme i sympatizanty zajímaví se o naši činnost. K přihlášení se za člena stačí sdělit na adresu spolku jméno a příjmení, datum narození, bydliště, případně církevní příslušnost (sbor) a případně vztah k pobělohorskému exilu (potomek, sympatizant, zájemce o historii apod.). Z každé přihlášky máme radost. Po obdržení přihlášky Vás zařadíme do adresáře pro zasilání věstníku. Pokud Vám můžeme věstník zasílat hromadně, prostřednictvím některého sboru, prosíme, dejte nám to vědět.

Prosíme, abyste nás informovali i o dalších změnách (přestěhování, úmrtí našeho člena apod.), abychom na ně mohli reagovat.

Informační věstník zapsaného spolku Exulant. Vydává Exulant, zapsaný spolek. Vychází 2x ročně. Sídlo spolku i redakce: Jungmannova 22/9 (Husův dům), 110 00 Praha 1 – Nové Město, Česká republika <http://exulant.evangnet.cz> ISSN 1801-514X